Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 42 (11541) | 1981 чылдың февраль 20, пятница | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 кеп.

СЭКП-ниң XXVI съездизинге уткуштур

СЭКП-НИҢ XXVI СЪЕЗДИЗИНИҢ АЖЫТТЫНАРЫНГА ЧЕДИР 3 ХОНУК АРТКАН

ЛЕНИНЧИ МЕМОРИАЛДА

УЛЬЯНОВСК, февраль 18. Ульяновск областың СЭКП-ниң XXVI съездизинге тураскааткан культура хүннери Ленинчи мемориалда ажыттынган. Бот-тывынгыр коллективтерниң чогаадыкчы отчёдунуң программазынга бирги көргүзүгже үнер эргени Ульяновскиниң Ленин районунуң бот-тывынгыр артистеринге тывыскан. Профэвилелдерниң орус улустуң ниити ырының коллективиниң көргүзүглерин көрүкчүлер база чылыг уткаан. Улустуң ырларының идепкейлиг нептередикчизи ол коллективтиң чурттуң хөй-хөй хоорайларынга болгаш даштыкыга чүс-чүс концерттерни көргүскен. Культура байырлалынга областың бот-тывынгыр уран чүүл фестивалының тиилекчилери өске-даа коллективтер киржир.

(СЭТА).

ССРЭ-НИҢ УАЧД-ГЕ БАЙЫРЛЫГ МИТИНГ

Бистиң чуртувус төөгүлүг болуушкунуң — СЭКП-ниң XXVI съездизиниң ажыттынарының бүдүүзүнде. Бо хүннерде совет кижилер боттарының чедиишкиннерин сайгарып көрүп, күш-ажылчы базымнарын келир үеже угландырып турарлар. Муң-муң коллективтер, миллион-миллион ажыл-ишчилер коммунистерниң ам болур шуулганынга уткуштур алган социалистиг хүлээлгелерин чедиишкинниг күүсеткен болгаш чаа-чаа бедиткен хүлээлгелерни ап турарлар. Социалистиг чарышты калбартканының ачызында чедип алдынган чедиишкиннерни ССРЭ-ниң УАЧД-зиниң экспонаттарында тодаргай көргүскен.

1980 чылдың болгаш ниити беш чылдың түңнелдери-биле чурттуң кол делгелгезинде Бүгү-эвилел Хүндүлел самбыразында 763 коллективтер кирген. Февраль 18-те ССРЭ-ниң УАЧД-зинге Москваның болгаш Москва областың ажылчы чоннарының митингизи болган.

Митингини ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы, ССРЭ-ниң УАЧД-зиниң Кол комитединиң даргазы академик Г. И. Марчук ажыткан. Коммунистиг тургузуушкунга партияның планнарын күүседиринге кол быра — социалистиг чарыш болур деп, ол демдеглээн. Миллион-миллион совет кижилерниң чогаадыкчы ижи аңаа илерээр. Чарышта, күш-ажылды коммунистиг өзү-биле көөр дээш шимчээшкинде чүгле күш-ажылчы чедиишкиннерни көвүдедириниң, экономиктиг айтырыгларны шиитпирлээриниң аргалары бар эвес, массаларны кижизидериниң чугула чепсээ база бар деп партия санап турар.

Москвачылар беш чыл планын хуусаадан эрте күүсеткен, съезд мурнунуң чарыжынга мурнуку олуруглу ээлеп турарлар. 300 муң ажылчыннар чылдың баштайгы ийи, үш айларының планнарын съезд ажыттынар хүнге уткуштур күүседирин хүлээгеннер. Чүс-чүс муң ажылчыннар ол хүн боттарының камнап алган материалдары-биле ажылдаарлар.

Митингиге чүве чугаалаачылар: «Кадыыр болгаш Маска» заводтуң хан эзилдирикчизи, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры В. И. Копкер, демир-орук транспортунуң Бүгү-эвилел эртем-шинчилел институдунуң директору Б. Д. Никифоров, станок тудуунуң «Кызыл пролетарий» каттыжыышкынының чонаурукчузу, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры И. И. Мальцев, илик кылыр «Заря» каттыжыышкынының цех начальниги Л. В. Румянцева, Москва областың Домодедово районунуң «Ильичиниң чагыглары» колхозтуң даргазы С. И. Жиленко оларның күш-ажылын бедик-биле үнелээни, күш-ажылчы кижилери дээш ада сагыш салыышкыны дээш СЭКП Төп Комитединге, Леонид Ильич Брежневтиң бодунга чүректиң ханызындан өөрүп четтиргенин илереткен болгаш боттарының коллективтериниң мурнуудан он бирги беш чылда улам шалыпчы ажылдаар, ажылдың шынарын болгаш ажыктыын бедидер, ажыглаттынмаан курлавырларны дилеп тывар талазы-биле шудургу ажылдаарын хүлээгеннер.

Партияның XXVI съездизиниң ам салыр сорулгаларын чедиишкинниг күүседир дээш чурттуң ишчилери социалистиг чарышты улам калбартыр дээрзинге бүзүрелин митингиниң киржикчилери илергейлээннер.

ВЦСПС-тиң даргазы А. И. Шибаев, СЭКП ТК-ның килдис эргелекчизиниң оралакчызы П. А. Смольский олар митингиге киришкеннер.

(СЭТА).

Чарыштың эгелекчилеринде

ДЕПУТАТТЫҢ БРИГАДАЗЫ

«Тыва тудуг» тресте дуржулгалыг бригадир, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады Раиса Федоровна Григоровичиниң бригадазы партияның XXVI съездизиниң ажыттынар хүнүнге чедир 1981 чылдың баштайгы ийи айының планныг онаалдаларын күүседир хүлээлгени алган эгелекчилерниң бирээзи.

Р. Ф. Григоровичиниң удурткан коммунистиг күш-ажылдың бригадазы бедиткен социалистиг хүлээлгезин хуусаа бетинде, февраль 18-те күүсеткен. Бригаданың ажыл-ижин сонуургадырын Раиса Федоровнадан дилээривиске ол мынчаар чугаалаан:

— Партияның XXVI съездизинге СЭКП ТК-ның Төлевилелинде болгаш СЭКП-ниң область конференциязының шиитпирлеринде салдынган сорулгаларны күүседири, амыдыралга боттандырары дээш бистиң эргелелдиң тудугжулары сорук кириишкинниг ажылдап турар. Январьда эргелел тудуг-монтаж ажылдарының-даа, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң-даа планын күүсеткен. Ол дээрге эргелел ниитизи-биле он бирги беш чылды бедик темпилиг эгелээни-дир.

Эргелелде, ылаңгыя бо чылдың эгезинден, социалистиг чарышты организастаары эки. Айның төнчүзүнде бригада бүрүзүнүң канчаар ажылдааның үндүрүп, бригадаларга дыңнадып, чедирип турары чаңчыл болган. А квартал санында бригадалар аразында чарыштың түңнелин үндүргеш, малярлардан, штукатурлардан, бызанчылардан түс-түзүнда кайы бригадалар тиилекчи болганын тодарадып, шаңнап-мактап турар.

Бистиң бригадавыс Мария Васильевна Сафронованың бригадазы-биле чарыштыг. Кайывыс-даа съездиниң ажыттынар хүнүнге чедир бо чылдың ийи айының планын күүседир хүлээлгелерин алган бис. Сөзүвүс ээлээр дээш кужениишкинниг ажылдап келдивис. Январьда 3 муң рубльдиң тудуг-монтаж ажылдарын кылыр турган, херек кырында 4,1 муң рубльге күүсеттивис, а чыл эгезинден тура алыр болза, февраль 18-ке чедир 5,9 муң рубльдиң ажылдарын кылып бүдүрген бис. Ынчангаш баштайгы ийи айның планы күүсеттингени ол. Күш-ажылчы чедиишкинивис төрээн партиявыстың улуг съездизинге белээвис ол.

Бригадавыста шупту 19 кижи бар. Олар аразында эп-найыралдыг, шупту-ла кызымак ажылдап турарлар. Бригадада үр чыл ажылдап келгеннер В. Дыртык, Т. Ламажап, Л. Моңгуш болгаш аныяктар Т. Гусева, В. Степичева олар ажыл-ишке төлептии-биле эш-өөрүнге эки үлегер-чижекти көргүзүп турарлар.

Бистиң шеверлекчилерниң, бызанчыларның ажылы тудугжу бригадалар объектилерниң иштики ажылдарга өй-шаанда белеткеп бээринден хамааржыр болгай. Бо талазы-биле бергедээшкиннерге таваржы бээр-дир бис.

Бо № 1 бажыңны ам доозарынга чоокшулап турар. А сантехниктерниң чамдык ажылдары озалдап турар. Ванналарның, унитазтарның салыр черлерин белеткеп каарывыска, а сантехниктер кажан оларны тургузуп кылыры билдинмес. Ындыг чоруктар ажылга шаптыктаар. Ол ажылдар кылдынган соонда база катап аштап, арыглаар апаар болгай.

Бо бажыңдан шеверлекчи бригадаларның чамдызы ам бир неделя хире болгаш өске объектилерже чоруур ужурлуг. А № 15 бажыңда штукатурлаарын чүгле чап-чаа эгелеп турар. Ынчап кээрде, чоокку үеде бистиң бригадаларывыска белеткеттинген ажыл фронтузу чогу ол. Ынчангаш бригадалар долу күш-биле ажылдаар арга чок болганындан планныг онаалда күүсеттинмейн баарының чылдагааны-даа ол-ла болгай.

№ 48 тудуг эргелелиниң удуртулгазының, партия организациязының талазындан ол айтырыгже кичээнгейни күштелдирип, объектилерниң иштики ажылдарга өй-шаанда белеткээрин чедип алыры чугула.

• • •

Бүгү совет кижилерниң, бистиң Төрээн чуртувустуң амыдыралында чугула, улуг болуушкун партияның XXVI съездизи удавас ажыттынар болгай. Коммунистиг партия, Төрээн чурт дээш чоргаарал тудугжуларны ажыл-ишче улам-на сорук кирген.

МОСКВАЖЕ, ПАРТИЯНЫҢ СЪЕЗДИЗИНЧЕ

Бистиң Төрээн чуртувустуң найысылалы — Москвага ам үш-ле хонгаш кайгамчык төөгүлүг улуг болуушкун — СЭКП-ниң XXVI съездизи бодунуң ажылын эгелээр. Бо хүннерде бүгү республикаларның, крайларның болгаш областарның партия организацияларының чоруткан төлээлерин Москва эвилең чаагайы-биле уткуп ап турар.

Дүүн, хүнүң ийиги чартыында Кызыл аэропортунга кижилер аажок хөй болган. Партияның Тыва область организациязының СЭКП-ниң XXVI съездизинге баар делегаттарын оон үдээн. Оларны үдээннерниң арызында СЭКП обкомунуң бюро кежигүннери, республиканың Дээди Совединиң Президиумунуң база Министрлер Чөвүлелиниң, партия хоорkомунуң болгаш хоорkүүскомунуң харыысалгалыг ажылдакчылары, министерстволарның, ведомстволарның база хоорайның хөй-ниитизиниң төлээлекчилери турган.

Партияның съездизиниң делегаттары болур бедик хүндүткелди СЭКП обкомунуң бирги секретары Г. Ч. Ширшинге, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Ч-Д. Б. Ондарга, В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинаттың арыглал фабриказының дериилгелер машинизи У. Т. Моңгушка, Улуг-Хем районда «УТКА 25 чылы» совхозтуң директору И. П. Гончарюкка Тываның коммунистери көргүскеннер.

Москваже делегаттар ужудуп үнериниң мурнуу чарыында чыылганнарга СЭКП обкомунуң бирги секретары **Г. Ч. Ширшин** допчу чүве чугаалаан. СЭКП-ниң XXVI съездизинге республиканың партия организациязын төлээлээр бедик бүзүрелди көргүскени дээш Тываның коммунистеринге болгаш ажылчы чоннарынга чүректиң ханызындан өөрүп четтиришкинни ол илергейлээн. Съезд болза СЭКП-ниң база бистиң чурттуң төөгүзүнге, совет кижи бүрүзүнүң амыдыралынга канчаар-даа аажок улуг болуушкун болур. СЭКП-ниң XXVI съездизиниң тодаратканы партияның иштики база даштыкы политиказының сорулгаларын боттандырар талазы-биле бүгү партияның, оон Төп Комитединиң база ТК-ның Политбюрозунуң организакчы болгаш мобилизакчы хөй талалыг ажыл-чорудулгазының болгаш совет кижилерниң тургузукчу күш-ажылының түңнелдерин аңаа үндүрер болгаш бистиң чуртувустуң ниитилел-политиктиг, социал-экономиктиг улам ыңай хөгжүлдезиниң сорулгаларын тодарадыр.

Тайбыңның быжыглаары база улустар аразының айыыл чок чоруу дээш, бистиң социалистиг улуг Төрээн чуртувустуң чаагай чоруунга моорак чок ажыл-чорудулгазы дээш, бистиң республикавыстың шапкын хөгжүлдезиниң дугайында ада сагыш салыышкыны дээш партия Төп Комитединге, эш Леонид Ильич Брежневке бистер, Совет Тываның ажылчы чоннарының төлээлекчилери, чүректиң ханызындан өөрүп четтиришкинни илергейлээр бис дээрзин Г. Ч. Ширшин чугаалаан.

Партияның съездизиниң шиитпирлерин, коммунистиг тургузуушкунуң планнарын боттандырар дээш бүгү совет улус-биле кады республиканың коммунистериниң база бүгү ажылчы чоннарының [illegible] чүдүлүн — съездиниң ажылынга боттарывыстың киржилгевис-биле илергейлээр бис.

СЭКП-ниң ээлчеглиг съездизиниң делегаттарын үдеп келген эштер олар-биле сеткил ханызындан байырлажып, коммунистерниң улуг партиязының шуулганының ажылынга улуг чедиишкинниг болурун күзээн.

Бүчүлүг ТУ-154 ужудар шөлден чоорту көдүрлүп үнүпкен болгаш удаваанда ак-көк дээрниң делгемнеринче шымнып берген.

— Орук-суур менди-чаагай, хүндүлүг делегаттар!

ЧУРУКТА: СЭКП-ниң XXVI съездизиниң делегаттары эштер Г. Ч. Ширшинни, Ч-Д. Б. Ондарны, У. Т. Моңгушту, И. П. Гончарюкту Кызыл аэропортунга үдеп турган үеде.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

СЭКП-НИҢ XXVI СЪЕЗДИЗИНИҢ ПАРЛАЛГА ТӨВҮ

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының дээди шуулганының ажылын чырыдары-биле СЭКП-ниң XXVI съездизиниң парлалга төвүн Москвада ажыткан. Делегейниң 53 чурттарындан 800 хире журналистер парлалга төвүнде туруп турар. Социалистиг күрүнелерден корреспондентилер, буржуаз чурттарның парлалга, телевидение болгаш радио органнарының төлээлекчилери, а ол ышкаш хөгжүп орар чурттарның хөй бөлүк журналистери оларның арызында бар болуп турар.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң ажыттынарының дугайында телевидениениң дорт дамчыдылгазын, съездиниң хуралдарының чоруп турарынга хамаарышкан парлалга конференцияларын, оон делегаттары-биле а ол ышкаш ССРЭ-ниң элээн каш министерстволарының болгаш ведомстволарының удуртукчулары-биле ужуражыышкыннарны парлалга төвү организастаар. СЭКП-ниң съездизиниң ажылынга киржир акы-дуңма коммунистиг болгаш ажылчын партияларның делегацияларының төлээлекчилери журналистерге база чүве чугаалап бээр.

• • •

БАМ-ның 132 муң кижи отрядтыг тудугжуларының төлээлекчилери-биле — СЭКП-ниң XXVI съездизиниң делегаттары-биле ужуражыр дээш совет болгаш даштыкы чүс-чүс журналистер февраль 18-тиң эртезинде парлалга төвүнге чедип келгеннер.

Амгы үеде бүгү чоннуң тудуунуң чоруп турарының дугайында БАМ тудуунуң кол эргелелиниң начальниги, транспорт тудуунуң министриниң оралакчызы К. В. Мохортовтуң болгаш ВЛКСМ-ниң XVIII съездизи аттыг отрядтың командири В. И. Аксеновтуң чугааларын журналистер улуг сонуургал-биле дыңнаан.

Бо хүннерге чедир магистраль тудуунга 1900 километр демир-орук шугумнарын салган, оларның 600 километр хемчээлдиг участогу ажыглалга кирген болгаш улус ажыл-агыйынга ажыглаттынып турар. Янзы-бүрү 1580 тудугларны дерип кылган.

Ленинчи партияның дээди шуулганынга шалыпчы күш-ажыл-биле ужуражып турар БАМ-ның тудугжуларының чаа-чаа чедиишкиннериниң дугайында солун медээлерни парлалганың төлээлекчилери боттарының чурттарында солуннар редакцияларынче, телевидениеге болгаш радиога дораан-на дамчыдып берген.

СЭКП-ниң XXVI съездизинге Венесуэланың Коммунистиг партиязының делегациязының удуртукчузу, партияның Чиңгине секретары Х. Фария парлалга төвүнге кежээ чүве чугаалаан. Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының дээди шуулганынга киржир хүндүлүг даалганы Венесуэланың Компартиязының болгаш оон Төп Комитединиң бергенинге бистиң делегациявыс чоргаарланып турар деп, ол онзалап демдеглээн. Найыралдың болгаш акы-дуңма эп-сеткил каттыштырылгазының харылзаалары СЭКП-ниң болгаш Венесуэланың Компартиязының аразынга 50 чылдар дургузунда улам калбарып турар.

Латин Америк чурттарында амгы делегей байдалының дугайында корреспондентилерниң хөй санныг айтырыгларынга Х. Фария харыы берген болгаш делегейниң ол девиинде улустарның национал-хосталгалыг шимчээшкининге удур АКШ-тың чаа администрациязының кампаниязын шыңгыы буруу шапкан.

СЭКП-ниң дээди шуулганының ажылын чырыдар чугула херекке чедиишкиннерлиг болурун Х. Фария чугаазының түңнелинде журналистерге күзээн.

(СЭТА-ның тускай корр.).

ХҮЛЭЭЛГЕНИ 4 ХОНУК ЭРТЕ

СЭКП ТК-ның июль (1980 ч.) Пленумунуң шиитпирлери болгаш аңаа СЭКП Төп Комитединиң Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Леонид Ильич Брежневтиң ханы утказыг чугаазында түңнелдер болгаш айтыышкыннар-биле танышкаш база Пленумнуң СЭКП-ниң ээлчеглиг XXVI съездизин чыылдырар дугайында доктаалынга сорук кирбишаан, Бии-Хем районнуң чоннуң амыдырал хандырылгазының бүдүрүлге эргелелиниң ажыл-ишчилери, чурттуң амыдыралында ол улуг болуушкунга чедиишкинниг ужуражыры дээш социалистиг чарышты калбартыр деп шиитпирлээш, боттарынга бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алганнар.

Төрээн Коммунистиг партияның ээлчеглиг шуулганынга уткуштур калбарган социалистиг чарыш коллектив кежигүннериниң чаа-чаа күш-ажылчы чедиишкиннерни чедип алырынга идиглиг болган. 1980 чылдың декабрь 10-да, хуусаадан эрте, оңгу беш чылдың планныг даалгазын күүсеткен, олар күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн улам бедидип тургаш, бүдүрүлгениң немелде өзүлдезин 36 хуу чедирген.

Бии-Хемниң амыдырал хандырыкчылары он бирги беш чылды база-ла шалыпчы өзү-биле эгелээн болгаш партияның XXVI съездизинге алдар кылдыр бо чылдың баштайгы ийи айының планныг даалгазын съезд ажыттынар хүнге — февраль 23-ке чедир күүседирин аазаан турганнар. Беш чылдың шалыпчылары ол-даа хуусаадан эрте, 4 хонук бурунгаар, аазаан сөзүнге ээ болганнар. Ийи айларының планын олар февраль 19-та күүседипкен.

Т. МОНГУШ.

ОРУКЧУЛАРНЫҢ ЧЕДИИШКИНИ

Автомобиль оруктарын тударының болгаш ажыглаарының тыва бүдүрүлге эргелелиниң 3-кү орук-тудуг эргелелиниң коллективи СЭКП-ниң ээлчеглиг XXVI съездизинге алдар кылдыр алган социалистиг хүлээлгелерин болгаш Кызыл-Мажалык — Тээли аразының оруун тударының үш айлар планын хуусаадан эрте күүсеткен. Съездиге күш-ажылчы белек-биле ужуражыр дээш калбарган социалистиг чарыштың ачызында оңгу беш чылдың баштайгы чылының бирги кварталының планын 20 муң рубльге ажыр күүседирин орукчулар шиитпирлээн.

3-кү орук-тудуг эргелелиниң ажыл-ишчилери чедип алганы бедик темпизин үргүлчүлеведишаан, 1981 чылдың планныг даалгазын хуусаадан эрте күүседирин шиитпирлээн.

КҮҮСЕТТИНГЕН

Барыын-Хемчик районнуң ажыл-ишчилери СЭКП-ниң XXVI съездизинге төлептиг күш-ажылчы чедиишкиннерлиг ужуражыр дээш 1981 чылдың баштайгы хүннеринден тура бедик бүдүрүкчүлүг ажылдап, көдээ ажыл-агыйның чамдык адырларында эки көргүзүглерни чедип алганнар. Район бо чылдың баштайгы ийи айында күрүнеге 230 тонна эът садар хүлээлгезин февральдың 17-ге чедир 232 тоннага күүсеткен.

Ажыл-агыйлардан «Дөң-Терезин», «Барлык» совхозтар күрүнеге эът садарының кварталдың планнарын база күүседириниң кырында келген.

СӨЗҮВҮС ЭЭЛЕДИВИС

Партияның XXVI съездизин бедик күш-ажылчы чедиишкиннер-биле уткуур деп бедиткен хүлээлгени мээң бригадамның кежигүннери эрткен чылдың июльда-ла алган. Оңгу беш чылдың планын чедиишкинниг доозуп, ам он бирги беш чылдың баштайгы чылын улуг көдүрлүүшкүннүг күш-ажыл-биле эгеледивис. Эрткен беш чылга хая көрүп көөр болза бистиң бригадавыстың кылган ажылы [illegible] Өске тудугжу бригадалар-биле кады Ак-Довурак хоорайывыстың арнын чаартып, хөй-хөй объектилерни ажыглалга кириштивис. Оларның чамдыктарын адап көрейн: 10 салыгжы ажылдаар магазин, улуг машиналар болгаш бульдозерлер гараажтары, эштир бассейнниг спорт комплекзи, 60 аал болгаш бир аал чурттаар чуртталга бажыңнары дээш өске-даа тудуглар бар.

Постоянный суурда № 16, 17 беш каъттыг 60—60 аал иштиг чурттаар бажыңнарга эрткен чылдың ноябрь айда кээп шевергел ажылдарын кылып эгеледивис. Бир бажыңны ээ чыл бүдүүзүнде чурттакчыларга хүлээттивис. Ам бирээзин партияның XXVI съездизиниң ажыттынар хүнүнүң бетинде дужаар дээш ажылдап турар бис. Бажыңның бирги чартыын комиссия хүлээп алган. Ону мээң бригадам съездиге уткуштур дужааганы ол. Ийиги чартыында арткан ажылдарны чаржып турарывыс Галина Коляданың бригадазы-биле чогуур хуусаазында доозар дээш шалыпчы ажылдап турар. Январь айда соок улуг, тудуг материалдары чедишпес, берге турза-даа планывысты 126 хууга күүсеттивис. Бригаданың хөй кезии комсомолчу аныяк кыстар. Оларның чамдыктары тудугга эрткен чылын келгилээн. Ынчалза-даа бистер оларны ажыл-ишке чаңчыктырып, өөредип турар бис.

Бригада кежигүннери шупту кызыңак ажылдап, ажыл-хүнү үспейн турарлар. Бригадада шупту 25 кижи бар. Олардан Анна Хомушку, Елена Ооржак, Куулар Койгун, Успун Алдынкыс съезд мурнунуң социалистиг чарыжының шалыпчылары болуп турар.

Партияның XXVI съездизинге уткуштур алган хүлээлгевисти ажыл-херек-биле бадыткап, бажыңның бирги чартыын дужаагаш, ийигизин доозары-биле дузалажып турар бис.

Бажың дужааттынган соонда бо чылын ажыглалга кирер тудуг — ТЭЦ-тиң үшкү ээлдээн дужаары-биле аңаа барып ажылдаар бис.

З. САЛЧАК,
Ак-Довуракта шеверлекчилер бригадазының бригадири.

ЧУГУЛА СОРУЛГАЛАР

Республиканың төп зоназында мал ажылының специалистериниң чөвүлел хуралындан

Республиканың төп зоназының мал ажылының специалистериниң чөвүлел хуралы Кызыл хоорайга болуп эрткен. Аңаа ук зонада хамааржып турар районнарның совхозтарының директорлары, зоотехниктери, бухгалтерия ажылдакчылары, малды тарып боозадыр техниктери, фермалар, бригадалар бригадирлери, СЭКП райкомнарының бирги секретарьлары, райкүүскомнар даргалары, районнарның көдээ ажыл-агый эргелелдериниң начальниктери, кол зоотехниктери, республиканың министерстволарының, СЭКП обкомунуң болгаш республиканың Министрлер Чөвүлелиниң харыысалгалыг ажылдакчылары киришкен.

Чөвүлел хуралды СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары Г. Ч. Ширшин ажыткан болгаш оон ажылын удуртуп эрттирген.

Малдың баш санын өстүрер, ону онча-менди кадагалаар база мал ажылында учётту болгаш отчётту экижидер талазы-биле сорулгалар дугайында айтырыгны аңаа чугаалашкан. Ол талазы-биле илеткелди республиканың көдээ ажыл-агый министри И. Г. Лавриненко кылган.

Төп зонаның районнарының мал ажылында байдалды министр бодунуң илеткелинге тодаргай анализтээн болгаш илереттинген четпестерни чайладырының соңгаарлаттынмас сорулгаларынга доктааган.

Малдың продуктулуун бедидеринге, баш санын көвүдедиринге, мал чемнерин улам-да үре-түңнелдиг ажыглаарынга, малдарны ажаар-тежээриниң байдалдарын экижидеринге, учётту база отчётту, уксаажыдылга ажылының системазын сайзыраңгайжыдарынга, күш-ажылды механизастаарынга, дептиилгелиг технологияны шиңгээдиринге үндезилээш, эът, сүт, чуурга, дүк болгаш мал ажылының продукциязының өске-даа хевирлерин бүдүрерин улам ыңай өстүрерин чедип алыры эргежок чугула деп, «1981—1985 чылдарда болгаш 1990 чылга чедир үеде ССРЭ-ниң экономиктиг база социал хөгжүлдезиниң кол угланыышкыннары» деп СЭКП ТК-ның төлевилелинде айыткан. Бо болза мал ажылының ажылдакчыларынга бистерге хүн бүрүнүң болгаш перспективалыг ажылдың программазы болуп турар деп, министр демдеглээн.

Төп зонаның ажыл-агыйларында мал ажылының байдалы кандыгыл? Бо чөвүлел хуралга чогум-на ону тодаргайы-биле анализтеп көөр ужурлуг. Янзы-бүрү хемчеглерни ап турза-даа, мал бажын өстүрериниң планы бо зонада чыл бүрүде күүсеттинмейн, харын-даа малдың баш саны улам кудулап турар. Ону тодаргай чижектерден ап көрээлиңер. Эрткен чылдың ол үези-биле деңнээрге, бо чылдың январь 1-де мыйыстыг бода мал Каа-Хем районга 4,7 хуу, Кызыл районга — 4,3 хуу, Бии-Хем районга — 2,5 хуу эвээжээн. Төп зонаның чамдык ажыл-агыйларынга, тодаргайлаарга «Шамбалыг», «Тиилелге», «Бурунгаар», СЭКП-ниң XXV съездизи аттыг болгаш «Шивилиг» совхозтарга мыйыстыг бода мал оон-даа хөй — 10,7 хуудан 17,2 хуу чедир эвээжээн. Ынчаарга

(Эгези. Төнчүзү 3-кү арында).

Национально-краеведческий отдел

Мурнакчы дуржулга

ИДЕОЛОГИЯ ЗВЕНОЛАРЫ

Дүжүт ажаалдазының үезинде кончут ажыктыг болган идеология звенолары Ставрополь крайның Ипатово районунда доктаамал ажылдап турар апарган. Оларның кыжыя кол сагыш салыр чүвези — малчыннарның чарыжын массалыг болдурарын хандырары.

Район — крайда күштүг кызыл-тастарның эң улуг берикчизи. Ол район үнелиг чиңге-нарын дүк бүдүреринге база-ла шагдан бээр алдаржып келген. Дайын мурнунуң чылдарында-ла ипатовчулар хойнуң «Ставрополь» болгаш «Кавказ» деп, продуктулуг ийи уксааларын өстүрүп алган. Уксаалыг аныяк малды оон РСФСР-ниң кара эвес хөрзүннүг черлериниң, Поволжьениң, Сибирьниң ажыл-агыйларынче, Казахстанче чорудуп турар.

Күрүксаажыдылга заводу «Большевикте» дөрт идеология звенозунуң бирээзин баштаарын партия организациязы кол агроном С. Сигидага дааскан. Ынчаарга ол таварылга эвес: хой ажылынга чедишкинни хөй нуруузунда агрономия албаны, оон ынаныштыг чем баазазын тургузар мергежилдин тодаргайлаар. Хойжулар-биле доктаамал аралажып тургаш, агроном оларның негелделеринге база херегселдеринге дүүштүр, фермаларны чемнер-биле хандырарының планнарын кылып тургузуп турар.

— Бистиң звеновуста янзы-бүрү мергежилдиң кижилери — экономистер, зоотехниктер, эмчилер, башкылар бар — деп, ол чугаалады. — Ынчаарга кижи бүрүзү малчыннарга чүве чугаалаар темалыг. Темалар айы-биле специализастаар чорук материалды ылаптыг, тодаргай тайылбырлаарының, күш-ажылдың мурнакчы аргаларын мергежилдни-биле пропагандалаарының аргазын берип турар.

С. Сигида-биле кады СЭТА-ның корреспондентизи ырак-узак черде турар хойжу Г. Сологубовтуң кыштаанга барып чораан.

— Василий Дохныч-биле чарыш керээзи чарган силер але?—деп, звено удуртукчузу хойжудан айтырды.

— Ийе, оон-биле.

— Ынчаарга мону номчуп ал.

Ынча дээш, В. Дохнычының чедиишкиннеринге тураскааткан «Чаңныкты» хойжуга тудусту. Ол кыштың кидин түлүк үезинде хураганнарны бүрүнү-биле камгалап алырын хандырган.

«Большевиктиң» хойжулары хойнуң массалыг оолдаашкынын частан кышче районга бир дугаарында шилчиткеннерниң бирээзи. Соокта шүүдел улуг болбайнаан, ынчалзажок ооң ажыктыы илдең. Хамыктың мурнунда чылыг дүшкүже чедир хураганнар аажок доруга бээр болгаш көк үнери билек-ле одарже оъттап эгелээр. Ынчангаш сезон дургузунда хураганның деңзизи улуг хойларны-биле деңнежи бээр.

Г. Сологубовтуң коданынга хой оолдаашкыны январьның хүннеринде эгелээн. Звено удуртукчузунуң эккелгени «Чаңныы»-биле таныжкаш хойжу чугаалады:

— Мээң чарыштыг кижим кыжын хойларын свёкла-биле немей чемгерип турар-дыр. Менде свёкла шагда-ла чок болгай.

— Чүге чогул?

— Бистиң салбырывыста хойлардан аңгыда — мыйыстыг бода мал база бар. А мал чеми кылыр свёкланы чүгле өске адырларга четчир кылдыр тарып турар-дыр бис.

Идеология звеноларында ажылдап турар бүгү кижилер хүй демдеглелин кылып турар. Чугаалашкан чүүлүн бижип алгаш, агроном хойжуга медегледи: свёкла тарыыр черлерин таарыштыр тургусканын өскертир апаар. Ынчалзажок ол — кедизинде ындыг. Чарыштың негелделерин деңнештирер дээш, бригадаларга белоктуг болгаш витаминниг холуксааларны немей тускайлап берген.

«Чаңныкты», өске-даа агитация материалдарын идеология звенолары партком чанында тургускан парлалга төвүнден ап турар. Күрүксаажыдылга заводунуң дежурный диспетчери эртенниң-не телефон-биле, бичии рациялар дузазы-биле хой оолдаашкынының, бар мал чемнериниң дугайында дүрген медээни ап турар. Кирген информацияны анализтеп көргеш, парлалга төвү тиилекчилерни илереткеш, медээлерни тарадып чорудуп турар. Оон түңнелинде хойжулар чүгле бодунуң ажыл-агыйында эвес, харын-даа кожаларында ажыл-херектиң байдалы-биле дүрген таныжып, мурнакчы дуржулганың адрезин билип ап турар. Партияның район комитединиң чанында тургускан штаб идеология звеноларының ажылын удуртуп баштап турар.

Ставропольдуң фермаларында мал кыштаглаашкыны чедиишкинниг эртип турар. Малчыннар-биле доктаамал аргыжып турар кижилерниң ачы-хавыязы мында биче эвес.

Н. СТЯЖКИН.
СЭТА-ның корр.

Ипатово,
Ставрополь край.

БИЛИР СИЛЕР БЕ?

★ ССРЭ-де бүдүрүп турар бүгү эъттиң 8-10 хуузун, а Ортаакы Азияда болгаш Закавказьеде 40-45 хуузун хой эъди ээлеп турар.

★ Бистиң чуртта хой сүдүн бүдүрери чылда 100 муң тонна ажып турар.

★ ССРЭ-де нарын дүктүг 19 уксаа бар.

★ Революция мурнунда Россияга хойнуң 95 хуузу бөдүүн дүктүг турган. Ам ССРЭ-де бүгү хойнуң 70 хуузу нарын, чартык нарын болгаш чартык бөдүүн дүктүг.

★ Революция мурнунда Россия чылда 192 муң тонна хой дүгүн бүдүрүп турган. Ооң чүгле 12 хуузу нарын болгаш чартык нарын турган, ам ындыг дүк 80 хуу чедип турар.

★ Бүгү дүктүң бештиң бир кезиин болгаш нарын дүктүң чартык кезиин Соңгу Кавказ, каракуль алгыларның чүс хуузун, хой эъдиниң 20 хуузун Ортаакы Азияның республикалары болгаш Казахстан бүдүрүп турар.

★ Делегейниң бүгү чурттарында бир миллиард хире хой бар, оон 2,5 миллиону азы хой бүрүзүнден-не 2,5 килограмм дүк бүдүртүнүп турар. Эң-не хөй хой Австралияда — 170 миллион. Ында 800 муң тонна дүктү чыл бүрү бүдүрүп турар.

★ Чаа Зеландия бир хойдан-на ортумаа-биле 5,2 килограмм дүк кыргып ап турар. Ында эът бүдүрүлгезинге, нургулайында, 4-6 айлыг хураганнарны ажыглаар.

★ Совет Эвилели Англиядан линкольн, ромнимарш, бордерлейстер, оксфордшир, гемпшир деп уксааларның чартык нарын дүктүг хойларын садып ап, хайнакташтырып турар.

★ Делегейниң бүгү чурттарында хойнуң 350 янзы уксаазы бар.

★ Чүс гектар кадаг ажыл-агый ажыглалдыг чер бүрүзүнге Закавказьеде — 105, Киргизияда — 95, Соңгу Кавказта — 58, Чөөн Сибирьде — 40, Казахстанда — 19 хой онаажыр. Ол-ла хире черге онаалтыр Киргизия—278, Соңгу Кавказ — 259, Закавказье — 195, Чөөн Сибирь — 126, Казахстан — 58 килограмм дүк бүдүрүп турар.

★ Бир хойдан-на Соңгу Кавказ 4,5 килограмм, Поволжье 3,6 килограмм, оон өске республикалар 2-3 килограмм дүк кыргып ап турар.

БЕДИК ПРОДУКТУЛУГ МАЛДАР

•Иштии-Дөгээ дааның баарында, Бии-Хемниң оң талакы эрииниң кырында, дыка делгем шөлде ак-ак бажыңнар тургулапкан, оларның аразында ийи-ийи каъды-даа бар, делгем, таарымчалыг мал кажааларын, чем белеткээр цехти туткулаан. Долгандыр бедик херим-биле кажаалаан. Ынаар кирер эжиктиң кырында: «Республиканың уксаажыдылга каттыжышкыны» деп улгаттыр бижээш аскан.

Республиканың көдээ ажыл-агыйында база бир чугула бүдүрүлге чери болур уксаажыдылга каттыжышкынының бо комплекстиг оран-турлаа онгу беш чылдың сөөлгү чылы—1980 чылда ажыглалга кирген. Уксаажыдылга каттыжышкынының албан-хаакчыларының ажылдаар конторазы база-ла мында, ийи каът бажыңда. Өрээлдер делгем, чырык, ажылдаарынга таарымчалыг. Ооң чанында дузалал оран-савазы: үрелиг бүдүрүкчү бугалар, кошкарлар азырап, ажаар делгем кажаалар. Чем белеткээр цех кожа. Кажааларда хол-биле кылыр ажылдар ховар, колдуунда механизастаттынган.

Кол уксаажыдылга бүдүрүлгезиниң кол зоотехниги Дина Габдрахимовна Буянова биле улуг зоотехниги Оолчугаш Тюлюшович Кара-оол олар уксаалыг бүдүрүкчүлерни биске көргүзүп, тайылбыр кылды.

Иштин, даштын агартыр чугайлап каан, кедергей узун, муңгаш кажаа.

— Мында уксаалыг бүдүрүкчү бугаларны азырап, ажаап турар—деп, Оолчугаш Тюлюшович чугаалады.

Буга бүрүзү-ле тускай үзүктээште турар. Ону кончуг быжыг, чоон демирлерден шааарты кылган. Чиир чеми, ижер суу чанында белен. Бугаларны тускай кижилер ажаап турар.

6054 дугаарлыг, симменталь уксаалыг бүдүрүкчү буганың үзүктээжиниң чанынга келдивис. Оон улуг-шыыраа магалыг! Ону Хакас автономнуг областың Боград районунуң Бородин аттыг, уксаажыдылга заводундан 1973 чылда садып эккелген. Тос харлыг ол буганың үрези-биле чеди чыл дургузунда 9,6 муң хире инекти тарып боозаткан. Ооң үрези-биле чылда-ла 1500—1600 инекти тарып боозадып болур.

— Бо буганың диригдеңзизи 1040 кг, а өртээ эгиттингениңден аңгыда, 1900 хире рубль орулганы берген—деп, Д. Буянова тайылбырлады.

Оон коданның кол ээлери бисти кошкарлар турар кажааларга эдертип чедире бердилер. Кедергей улуг, шыырак, күш-дөңгели күскү-ле олчаан кошкарлар даштың чемгерилге шөлүнде сиген чип турлар.

— Мында чүс чеден бүдүрүкчү кошкарны азырап турар бис—деп, Оолчугаш Тюлюшович чугаалады. — Боларның аразында красноярск, алтай болгаш өске-даа уксаалар бар. Кол-ла ажыглаттынып турары красноярск, алтай уксаалар. Олар-биле Тываның хойларының уксаа шынарын экижидип турар.

— Эрткен чылын бо кошкарларның үрези-биле чеже хой тарып боозатканыл?—деп сонуургадывыс.

— Ынчан манаа моон чартыы хире эвээш кошкарлар турган—деп, Дина Габдрахимовна харылады. — Оларның үрези-биле 135 муң хойну тарып боозаткан. Планнаттынганынга 25 муң хой четпейн барган. Чүге дээрге, төп зонаның ажыл-агыйларында төрүүр хой ол хире четпес болган.

— Ам боларның көргүзүглерин чугаалап көрүнерем.

— Бо турар дээрбек мыйыстыг 5936 дугаарлыг кошкар красноярск уксаалыг. Диригдеңзизи 142 килограмм, кыргып алыр дүгү 20 кг, дүгүнүң узуну 8—10 см, а дүгүнүң чиңгези 64 шынар. Чаңгыс бо кошкарның үрези-биле сезонда 1500 хойну тарып боозадып болур. Бир эвес, сула эдержилгеге турар болза, чаңгыс кошкар чүгле 100 хире хойну эдерип болур.

— Дүү ол база-ла ак кошкар алтай уксаалыг. Диригдеңзизи 127 кг, бээр дүгү 15 кг—деп, Оолчугаш Тюлюшович кол зоотехникке улашты.

— Моозу тыва кошкар-дыр, кара баштыг. Ооң көргүзүү—диригдеңзизи 85 кг, дүгү 5,7 кг. Мындыг кошкарларның үрези-биле Эрзин, Тес-Хем, чамдык кезиинде Мөңгүн-Тайга районнарының ажыл-агыйларының хойларын тарып боозадып турар.

ЧУРУКТАРДА: красноярск, алтай, тыва уксааның кошкарлары (оларның көргүзүглери үстүнде айыттынган); Кол уксаажыдылга бүдүрүлгезиниң зоотехниктери О. Т. Кара-оол биле Д. Г. Буянова олар кошкарларны көрүп турлар.

К. АРАКЧАА.
А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотолары.

ИЙИ КАЪТ КАЖААЛАР

Киргизияның мурнуу талакы девискээринде «Ала-Буга» совхозтуң малчыннары хой кажааларының кырынга куш фабриказының хана-карактыг өрээлдери хевирлиг ийиги каътты ажыглап эгелээн. Хойларның массалыг оолдаашкыны эгелээр мурнуу чарында он кажааларны ол совхозка ынчаар эде дерээн.

Хой кажааларының «ийиги» каъттарын тударынга хөй эвес үе негеттинген болгаш чарыгдалы—хураган үгенектерин анаа дериириңден ийи катап эвээш болган. «Ийиги» каъттың база бир ажыктыы— мурнуку хемчээли хевээр шөлдүг кажаага ам ийи катап хөй хойларны болгаш хураганнарны сыңырып турар.

Ийи каът хой кажааларынга хураганнарны чемгерип доруктурарының эртемге үндезилеттинген аргазын база ажыглап эгелээн. Бүдүн чартык айның дургузунда хураганнарны хой сүдүнүң орнунга холуксаалыг болгаш чулуктуг чемнер-биле азырап турар. Ынчаар азырап өстүрген хураганнарның бирээзининне диригдеңзизи алды айлыында 36 килограмм— анаа байдалдарга өстүрген хурагандан он килограмм хөй болуп турар.

Ындыг хевирлиг чаа пехтерни тургусканы хой ажылын индустриализастаарынга улуг арганы берип турар.

В. ПОЛУКАРОВ,
СЭТА-ның корр.

ОНЧА-МЕНДИ

Кыржаң соок хүн. «Тес-Хем» совхозтуң хойжузу Бүлчүң Куңгааның турлаа Хавак-Эдээ көстүп келди. Ховуну ховузунда чаңгыс өгнүң янданындан үнген ыш дүдүскек болу берген, дээр шаар үнгеш, агаарга чоорту чидип тур. Хой кажаазының бир ужунда ээрлиг ийи аът машинадан хоюп, девиржип турлар.

Өгге кирип келдивис. Малчыннар ажыл-херээн башкаргаш, дүштеп олурлар. Аалга кирген кижи аяк эрин ызырар деп, тыва улустуң чаңчылы бар. Биске база шай кудуп бердилер. Шайлап ора, өгнүң иштики байдалын сонуургадым. Дөрде чараш угуулзалыг ийи улуг, ийи биче—дөрт аптара. Оларның кырында батарея-биле ажылдаар радиоприемник, шилдээн фоточуруктар. Ханада — 1981 чылда малчынның алган социалистиг хүлээлгезин аскан. Шевергин эткилээн ийи демир орун, үлгүүрге, чывышкып. Өгнүң иштиделгем, чырык, чылыг. Шупту ол бир кижи олуруптарывыска безин ышкамзыг эвес.

— 1955 чылдың чайынында чүве. Бистиң колхоз баштаар черинге келдирткеш, малчыннарын сүмелээн. Ынчан колхозка тудуг кылырындан, мал чеми белеткээринден өске сезонгут ажылдар бар эвес. Ындыг чугаа чоруп турарын мурнунда-ла дыңнааш, дугуржуп алганывыс ёзугаар, малчыннаарынга чөпшээрежипкен бис—деп, улуг хойжунуң кадайы Өнермаа Шыыраповна Ээдем чугаалады.

— Малчын кижиге хой оолдаашкынының үези кончут берге, бачым болур-дур — деп, улуг хойжу О. Куңгаа улашты.— Оон аңгыда берге чүве ыт-күш, шуурган-хат болдур ийин. Малчыннаанывыстың ийи дугаар кыжынында чүве. База бо-ла кыштагга. Бөрүлер ынчан өөр-өөр болуп алган чоруур турган. Хүндүс безин шуут хүнаар болбас ийикпе. Бир-ле дүне, ынчан улуг хар чагган соонда, кежээликтейле халаан хат шуурганче шилчээн. Ийи ыттыг улус бис. Ыттарывыс ээрип-ээрип өг чоогунга келгеш-ле сыңнайнып каап турар апарган. Улуг хаттың даажынга чүү дыңналыр боор. Ынчалзажок чүвениң ужуруун билип каантывыс. Бөрүлер келген хире. Дүүрге алгаш дашкаар үнүптүвүс. Кажаа кырында оттар көгбөреңнээн үгже даашташ-ла дужурдувус. Ыттарның чиртиледири дам барган. Ол караңгы шуурганныг дүне кускуннап, боо даашталп тура хонганывыс амдаа уттундурбаан. Даартазында көөрүвүске, кажаада хойларже кирериниң аргазын тып чадап турган бөрүлерниң изи бар болган. Кодан хоювусту берге дүне ынчаар камгалап алган болбазык бис бе.

Бүлчүң Көкович кадайы Өнермаа Шыыраповна-биле чээрби алды чылдың дургузунда чеже баш хойну өстүрүп, чеже тонна дүктү күрүнеге дужааганын санаары берге. Ажыл-иш дээнде карак кызыл бо өг-бүлениң дугайын Берт-Дагда билбес кижи ховар. Олар чеди уругнуң ада-иези. Ортун уруу Рита школага өөренип тургаш-ла, дыштанылгазында, чайгы үеде, ада-иезиниң солуттунмас дузалакчызы болуп чаңчыга берген. Сес классты доосkash, шуут дузалакчылап хойжулаан, кежээки школага бот өөредилге-биле киргеш, ниити ортумак эртемниң аттестадын чедип алган.

Бүлчүң Көкович Куңгаа чыл бүрүде эки түңнелдерлиг бооп келген. Эрткен чылын ол 10 тонна сиген, 10 тонна өлекти белеткеп алганы-биле хойлары ам кышты хүр ажып турар.

Малчынның кажаазы хураганнарның төрүттүнген хонуктарының саны-биле тускай клеткаларда үстүнген. Төрээн хойларның болгаш чаш хураганнарның деңгели шыырак.

— Совхоз дирекциязы, көдээ Совет, ажылчын комитеди кандыг дузаны чедирип турарыл? — деп сонуургадым.

— Эки дузалажып турар. Хой кажаазын күзүн, кыжын, чайлаглаарда коптарарынга машинаны берип, мал чемнерин, минералдыг холуксааларны, дусту, сугну черле үспейн келген. Чайлаам Шуурмакта, күзээр күзээм тараа шөлүнде. Даргалар келген санында кижиниң солун-сеткүүл номчуп, радио дыңнап турарын айтыргаш, чурттуң иштинде болуушкуннарны, совхозтуң ажыл-ижинде чедер, четпестерин чугаалап, мал эмчилери эм-домну эккеп, ону канчаар ажыглаарын сүмелеп берип турар.

Бүлчүң Көкович «Шын», «Тываның аныяктары» солуннарны чагыдып алган, радиодан сөөлгү медээлерни, артистерниң солун концерттерин дыңнап, көдээ Советтиң депутаты болгаш, хурал-суглаага барып, амыдыралдың шапкын агымындан чыдып калбайн, политбилиин бедидип чоруур. Б. Куңгаа 1981 чылда бир хойдан 2,5 кг дүктү алыр, 15 тонна сигенни, 10 тонна өлекти белеткээр, малдың баш санын 98 хуу камгалап алыр хүлээлгени алгаш, ол-ла салбырның малчыны Бүрбү Дavailability Давааны социалистиг чарышка кыйгырган.

Партияның ээлчеглиг чээрби алдыгы съездизинге уткуштур СЭКП ТК-ның үндүрген тилевилелин номчуп таныжкаш, 100 хойга онаалтыр 100 хураганны, хойнуң баш санын чүс хуу камгалап алыр деп бедиткен социалистиг хүлээлгени алган.

Бүлчүң Көковичиниң хөй чылдарда үре-түңнелдиг ажылыжын үнелээниниң херечизи — 1980 чылдың июль айда Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны деп хүндүлүг атты аңаа тывысканы болур.

Хоочун хойжу Бүлчүң Көкович Куңгааның өдээнде бо хүнерде 340 баш төрүүр хойдан 267 хой оолдапкан, чаш хураганнар онча-менди, кадыкшыырак доруктуп турар.

Х. ТОВАРИШТАЙ.

Тес-Хем район.

Специалистиң индири

ЧАШ МАЛГА ТАВАРЖЫР ААРЫГЛАР

Декабрь-февраль айларда төрүттүнген хураганнар кадыкшыырак, мандыычал болурун, оон орай, харын-даа хой оолдаашкынын узамдыктырганы-биле май — июнь айларда төрүттүнгеннери деңгели куду, янзы-бүрү аарыглардан аарычалын хойжулар эки билир.

Ам хураганнарга таваржыр аарыгларны, оларга удур демисежириниң чамдык аргаларын айтып көрейн. Совхозтарның чаш малы колдуунда ижин-баар болгаш өкпе-чүрек аарыгларындан хорап турар. Маңаа оларның чамдыктарын көрүп көрээлиңер.

Гастроэнтериттер. Чумурнуң болгаш шөйүндүлерниң тоолгадыр янзы-бүрү аарыгларын ынчаар адаар. Хураган иези боос чорда, ылаңгыя боозунуң сөөлгү 75 хонуктарында хойнуң ажаалда, чемгерилгезин баксыратканындан, мал чемнериниң шынары багай болуп, чаш төл иезиниң иштинге чедир өспээниндеп аарычал болур. Хураган иезиниң иштинге беш ай дургузунда азы 150 хонукта өскеш, деңзизиниң 5 хуузун баштайгы 75 хонукта, 95 хуузун төрүттүнер мурнунуң 75 хонуунда немеп алыр. Хойга чем чедишпейн баарга, боозунуң шоолуг өспези база ында.

Гастроэнтериттерниң эң-не айыылдыы — диспепсия (чем хуулдура албас дээн утказыг) деп аарыг. Ону алиментарлыг (чемден хамаарышкан) болгаш аутоинфекциялыг диспепсия деп ийи хевирге ылгаар.

Хураган төрүттүнген соонда иезиниң сүдү болгаш тынган агаары-биле кады оон организминче киргеш, анаа хора чедирбейн, анаа-ла чоруур микробтар бар. Оларны халдавырлыг аарыглар тывылдырар микробтар-биле салчап болбас.

Хураган кандыг-бир аарыгдан аараш, күш-деңгели кошкап, суларай берген болза, демги анаа чоруур микробтар дораан-на күш кирип, аарыгга капсырлашкаш, чаш малды бергедедип болур. Ынчаар аарыырын аутоинфекция (боду халдавырланыр дээн утказыг) деп адаар.

Бо аарыгның кол демдээ — эң-не чидии-биле эгелээр, сыыладыр өтпек, аарыг чоорту нарыыдааш, хораннаныр. Бо аарыг кышты сөөлзүредир, эрте чазын хөй таваржыр. Аараан хураганнар 1-4 хонукта дыка баксыраар. Үргүлчү ыйнныр, суг өтпээ туттунмастай бээр, тыртып, курлуп эгелээр, оон хенертен өлүр. Төрүттүнген хураганнарның 80—100 хуузу ол аарыгдан аарыыр, а оларның 50 хире хуузу өлүр.

Ук аарыгның тыптыр бир чылдагааны хураганның иезиниң сүдү шуут чок болурунда азы төлүн тоттурбазында.

Анаа удур демисежирде, бир-ле дугаарында аарыгны шып тодарадып алыры, өй-шаанда эмнээри, халдавырлыг өске аарыглар-биле салчавазы онза чугула. Өй-шаанда эмнеп, дүрген хемчеглер алырга, аарыг чавыраыр, шоолуг хорамча чок болур.

Ук аарыгны эмнээриниң аргалары: аараан хураганнарны доп-дораан аңгылап үскеш, эмнээриниң мурнунда 6-12 шакка чемгербейн, соодар. Элээн берге аарааннарын харын-даа 18-24 шак чедир чемгербес. Ол аштадып турар аразында 3-4 шак болгаш-ла, 200-250 мл. физиологтуг эзилдирригни (0,9 хуу) азы чылыг сугну ижиртир (эмискиктээр). Ол аштадыр хуусаа эрткенде, хураганның чемге хөңнү кирип келгенде, иезинге 5-10 минута иштинде эмзирер. Чамдык хураганнар дүрген эттинер. Ындыг-даа болза, магадылал кылдыр антибиотиктерни ажыглаары эки түңнелдерни бээр. Оларның иштинден эң-не дээштиги синтомицин, стрептомицин болгаш биомицин. Олар капсырлажы берип болур микробтарны үзүткаарындан аңгыда, диспепсияны экиртиринге база дузалыг.

Бергедей берген хураганнарга физиологтуг эзилдирригни 50-100 мл-ни дүн-хүнде 2-3 катап кеш адаанче, а глюкозаны ханче сыкыртырга эки. Чүрээ баксыраар болза, 10 хуулуг кофеин эзилдириин 0,3-0,5 мл-ни кеш адаанче сыкыртыр.

Бо бүгү эмнээшкиннерни чорудары-биле кады кадык хураганнарның болгаш ылаңгыя төрүвээн боос хойларның ажаалда, чемгерилгезин экижидери эң чугула. База бир кол чүүл болза ветеринария-санитария чурумнарын шыңгыы сагыыры. Кажаа-хорааның иштин сектерден болгаш өске-даа боктан арыглаарын, үргүлчү дезинфекциялаарын малчыннар, тускай эртемниглер кажан-даа уттпас ужурлуг.

Үстүнде айыттынган эмнер, эм сыкыртыр, ижиртир херекселдер, дезинфекциялаар эмнер дээш өске-даа чугула чүүлдер кажаа иштинде тускай өрээлге (полкага) баш удур белеткеттинген турары чугула.

Өкпе аарыглары. Өкпе аараанда, ылаңгыя чаш хураганнарның чыргадап үрелир органнары хөй. Бо аарыглар база-ла, үстүнде көргенивис ижин-баар аарыглары ышкаш, чаш малга хөйү-биле таваржыр. Бистиң республикада өкпеге дегдирер аарыглардан хөй чаш мал хорап турар.

Шаанда бо аарыгларның хөй кезиин халдавырлыг микробтарга шамнап турган. Ынчалзажок чоорту тодараттынганындан алырга, база-ла багай ажаалда, чемгерилгеден бооп турар.

Эрте төрээн хураганнар бо аарыглардан шоолуг аарывас, харын-даа хорамча чок болур. Орай төрээн хураганнарның эң-не хөйү өкпе аарыынга таваржыр. Бистиң республикага 1960 чылдарда чоруткан шинчилелдерден алырга, март, апрель, май айларда өкпе аарыындан өлген хураганнар 18 — 25,5 хуу чедип турда, январьда — 1 хуу, февральда — 5,5 хуу, а декабрьда—2,3 хуу болгулаан. Чүге дээрге, орай айларда одар-белчиир баксыраан, мал чеми чегейтээн, хойлар арыпкан турар. Мындыг байдалга төрүттүнери-биле чергелештир, хураганнарның хатка, соокка алзыр, сырыңгылаар үези бо.

Өкпе аарыы база-ла ийи хевирлиг: чидиг эртер болгаш хоочураар. Чидиг хевир-биле эң биччилер, а шала улгады берген харын-даа иезинден чарыткан хураганнар хоочурап аарыыр.

Аарыгның демдектери янзы-бүрү. Кол демдектери: эъди изиир, думчуундан хөй думаа төктүр, чөдүртүр. Чөдүлү баштай кургаг, үзүктелчек болур, чоорту өл болгаш ур чөдүрүп, тыныш муңгаштаалыр, өкпези хирилээш апаар. Аарыг чиик эрткенде, эки ажаап, чемгерип, өй-шаанда эмнээрге, удатпас сегий бээр.

Хоочураан хойнуң аарыының демдектери шоолуг билдирбес болза, ону тодарадырының мындыг бир аргазы бар. Хойнуң боостаазының ийи чарыында калбак кежирлерин аяар тыпшыр адыштаптарга, хой аарыг болза, өө тынып, ур чөдүрер. Кадык хойну ынчаарга 1-2 катап чөдүре каапкаш, соксай бээр.

Эмнээри. Кол чүүл — малдың ажаалда, чемгерилгези. Ажыглаар эмнер: пенициллин, сульфаниламид препараттары, норсульфазол, балык үзү, А, Д. витаминнер. Сөөлгү үеде калбаа-биле ажыглап турар эмнер — биоветин болгаш биомицин, террамицин. Эмнерни канчаар, кандыг хемчээлдиг ажыглаарын саваларының даштында айыткан болур.

Хойжу бүрүзү бо эмнерни курлавырлап алыры, аптекалыг болуру чугула. Оон аңгыда үстүнде айытканым ышкаш, профилактиктиг, ветеринар-санитарлыг хемчеглерни ап чорудар.

Чаш хураганнарга үргүлчү таваржыр ийи бөлүктүң аарыгларын көрдүвүс. Бисте эң-не четпес чүүл болза, хой оолдаашкыны декабрьда эгелээш, 4-5 айга чедир уламчылаары бооп турар. Ооң кол чылдагааны хойнуң элержилгезинче, тарып боозадылгазынче кичээнгейниң кошкаандан, зоовет-специалистерниң хүлээнген ажылынга ээ-харыысалга чогундан болуп турар. Үстүнде көргенивис бөлүк аарыгларның бооп турар чылдагааннары база хойну төрүдер хуусаазын уламдыктырып турарында-дыр. Чаңгыс бо айтырыгны бөгүн дүрген шиитпирлеп шыдаптар болзувусса, чаш хураган чидирии дыка кызырлып болур ийик.

И. КЫЗЫЛ-ООЛ,
ветеринария эртемнериниң кандидады.

ТЕОРИЯ БОЛГАШ ПРАКТИКАНЫҢ ТУДУШ ХОЛБААЗЫ

«СЭКП-ниң XXV съездизи: теория болгаш практиканың тудуш холбаазы» деп чыындының сески, сөөлгү үндүрүлгези чырыкче үнген. Ында эш Л. И. Брежневтиң 1980 чылдың ийиги чартында парлаттынган илеткелдери, чугаалары болгаш интервьюлары, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүннериниң, кежигүннерге кандидаттарның, СЭКП ТК-ның секретарьларының ол-ла үеде парлаттынган чүүлдери, илеткелдери болгаш чугаалары кирген.

Чыындының материалдарында СЭКП ТК-ның XXV съездизиниң шиитпирлеринге дүүштүр Коммунистиг партияның теоретиктиг болгаш практиктиг ажылының кол-кол угланыышкыннары илереттинген, совет улустуң оңгу беш чылдың онаалдаларын боттандырар талазы-биле көдүрлүүшкүннүг ажыл-чорудулгазы көргүстүнген.

(СЭТА).

ХҮЛЕРДЕ МӨҢГЕЖИТКЕН

Сурагжаан Кызыл Пресняда Тура халышкын шөлү, 1905 чылдың кудумчузу, Баррикадалар кудумчузу болгаш өске-даа аттарда чурттуң төөгүзүнүң маадырлыг арыннары, хаан чазаанга удур демиселче көдүрүлген Москва пролетариадының оңуп читпес маадырлыг чорууну сиңниккен. 1905—1907 чылдарның революсчу болуушкуннарын В. И. Ленин Улуг Октябрьның «чиңгине репетициязы» деп адаан.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң бүдүүзүнде Москвада, Кызыл Пресняда, бирги орус революцияны алдаржыды өндүр улуг тураскаалды тургускан. Найысылалдың ажылчы чоннарының тураскаал ажыдаарынга холбаштырган митингизи февраль 17-де болган.

Ак-кызыл кожааны кезиптерге, чыылганнарның мурнунга революцияның көдүрлүүшкүннүг өндүр чаагайын илереткен, гранит бедигээште тургускан композиция көстүп келген. Эр болгаш херээжен ийи ажылчын аът мунган чепсегленген казак-биле сегиржип алганын ында көргүскен. Ооң чанында революцияның өлүрткен дайынчызының чанында хаан ёзузунга каргыжып салган, өжээн негээринче кыйгы салган холун дээрже сунган ие. Композицияның төвүнде — үш дружинник-ажылчын. Бедигээшти долгандыр, Кызыл шөлде, В. И. Ленинниң мавзолейиниң чоогунда дег, кызыл шуру даш чадыг.

Тураскаалды тургускан Кызыл Пресняга тулчуушкуннарга эң маадырлыг чоруу-биле шылгараан Москваның ажылчын дайынчы дружиналары чыылган турган деп, чүве чугаалааннар демдеглээн. Россияга бирги орус революция өске чурттарга ажылчыннарның болгаш тараачыннарның революсчу көдүрлүүшкүнүнге, делегейде национал-хосталгалыг шимчээшкинниң чаптып нептереэринге кайгамчык улуг салдарлыг болганын оратордар демдеглээн.

Бирги орус революцияның чылдарында тура халышкан улус-чоннуң социал чөптүг чорук, хостуг күш-ажыл дээш тулчуп турган идеалдары Кышкы ордуну штурмнап турганнарны, Совет эрге-чагырганы тургусканнарны, чоннуң эрге-чагырганың хамааты болгаш Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында камгалап турганнарны, хоозураан чуртту бузундулардан болгаш хулыйбадан катап тургусканнарны сорук киирип келген. Ол идеалдар совет кижилерге бо хүннерде-даа эргим, чоок, олар ССРЭ Конституциязында чогум бодараашкынны алган.

1905—1907 чылдарның революциязының өндүр улуу бистиң чуртувуста сайзыраңгай социалистиг ниитилел тургустунган бо үеде улам тода көстүп турар деп, чүве чугаалааннар айыткан. Капиталдың дарлалынга удур, күш-ажылдың кижизиниң аас-кежии база чаагай чоруу дээш улустарның хосталгалыг демиселинге бүгү үелерниң болгаш салгалдарның үзүлбес харылзаалыы катап-катап илереттинип турар.

Митингиге СЭКП ТК-ның культура килдизиниң эргелекчизиниң бирги оралакчызы З. П. Туманова, СЭКП Москва хооркомунуң секретарьлары, чамдык төп болгаш республика албан черлериниң база организацияларының удуртукчулары, партияның хоочуннары, хөй-нити төлээлери келген.

Тураскаалды чогаадыкчы коллектив — скульптор О. А. Иконников болгаш РСФСР-ниң алдарлыг турукчузу В. А. Федоров, архитекторлар М. Е. Константинов, А. М. Половников, В. Н. Фурсов олар кылып тургускан.

(СЭТА-ның корр.).

ЧУГУЛА СОРУЛГАЛАР

(Төнчүзү. Эгези 1-ги арында).

шээр мал Кызыл районнуң ажыл-агыйларынга 16,4, Каа-Хемниинге — 13,7, Тожунуунга — 11,1, Улуг-Хемниинге — 8,7 хуу кызырылган. Тус-тус ажыл-агыйлардан «Кара-Хаак» совхозка хой, өшкү — 40,5, «Ленинчи орукка» — 29,2, «Шамбалыгга» — 23,5, «Коммунизмниң херелинге» — 15,5, «Ак-Туругга» — 17,5 хуу эвээжээн.

Бо районнарга малдың баш санының кудулап турарының кол чылдагааны болза, малды өстүрер ажылды ажыл-агыйларның зооветспециалистериниң багай чорудуп турарында. Оон түңнелинде малдың чаш төлү эвээш алдынып, чидирер, самчыгдаар чоруктар көвүдеп, өлүп хораары улгадып турар. Малды чемгерерин база кадагалаарын кошкак организастаан, инектерниң кызыраар чоруу эвээжевейн, хунажыннарны 2—3 чылга чедир эдержилгеге киирбейн турар.

Зооветспециалистерниң талазындан ажыл-агыйжы эвес болгаш харысалга чок чоруктарның уржуу-биле 1980 чылда Улуг-Хем районнуң совхозтарынга бызааларның 33,3 хуузу, Бии-Хемниинге — 41,2, Каа-Хемниинге — 30,4, Кызылдыынга — 44,6 хуузу, Таңдыныынга — 21, Тожунуунга — 59,6 хуузу чедир алдынмаан.

Хой ажылында-даа байдал оон дээредевес. Чижээ, республикага ниитизи-биле төрүүр 100 хойга онаажтыр 66 хураган алдынган болза, төп зонаның районнарынга оон-даа куду: Улуг-Хемге — 59, Таңдыга — 60, Каа-Хемге — 56, Тожуга болгаш Кызылга — 58—58 хураган алдынган. Айыткан районнарның ажыл-агыйлары муң-муң хураганны чедир албаан-дыр.

Ооң-биле чергелештир хөй санныг өлген чаш малды ветбаклабораторияларының кандыг-даа түңнел анализи чокка ара салган болгаш өлүг төрүттүнген кылдыр көргүзүп турар. Ол дээрге херек кырында малчыннарның база зооветспециалистерниң четпес ажылының уржуундан, багай ажаганындан өлген болгаш чогуур үезинде отчётка киирбээн чаш мал-дыр.

Мыйыстыг бода малдың баш саны өспейн, янзы-бүрү чылдагааннардан хөй санныг инектер төрүвейн турда-ла, зооветспециалистер инектерниң кызыр, боозун доктаамал шинчилеп көөрүн чорутпайн турар. Чамдыкта чорутса-даа, ындыг шинчилелдиң түңнелдерин кодан аайы-биле актыларга биживейн, кадарчы, саанчы бүрүзүнге чедирбейн турар. Ветеринария специалистери инектерниң кызыраар чоруу-биле ёзулуг демиселди чорутпайн, чогуур эмнээшкин хемчеглерин албайн турар.

Оон аңгыда мал ажылында баштайгы учёттуң болгаш отчёттуң байдалы шыңгыы дүвүрээзинниг болдуруп турар. Чаа төрүттүнген чаш малдың учёдун кончуг четпес кылып турар. Бо талазы-биле бирги ээлчегде районнарның кедээ ажыл-агый эргелелдериниң, ылаңгыя совхозтарның зооветспециалистери болгаш бухгалтерия аппарады буруулуг. Төрүттүнген чаш малды туда демдектевейн, ай бүрүзүнүң төнчүзүнде учётка киирбейн турар чорук малды самчыгдаарынга база өлгеч малды чажырарынга таарымчалыг байдалды тургузуп турар. Чижээ, «Коммунизмниң херели» совхозка 1980 чылда хой төрүүрү доозулгуже база арткан хураганнар доруккуже чедир, өлүп турган хураганнарны отчётка көргүспейн турган. Төрүттүнген чаш малды чүгле айның төнчүзүнде учётка киирери-биле баштайгы документилерни кылыр шак ындыг практиканы шуут болдурбас херек.

Аарыг-аржык болган азы хөй-ниитиниң чемненилгезинге хереглээр дээр сылдаг-биле 1980 чылда төп зонага бүгү чүзүн хөй санныг малды соккан. Таңдының ажыл-агыйларынга 6 муң ажыг, Каа-Хемниинге — 3289, Кызылдыынга — 5926, Бии-Хемниинге — 8711 болгаш Улуг-Хемниинге — 16606 баш малды ындыг янзы соккан. Ол чорук бо чылдың баштайгы айларында-даа уламчылап турар.

Малдың эге учёдунда шыңгыы четпестер-биле чергелештир, мал ажылында бухгалтер учёду база-ла сандаргай байдалда туруп турар. Мал шимчээшкининиң талазы-биле учёт дептерин бүрүткевейн, а бригадирлерниң кылып киирип турар отчёттарын барымдаалаары чаңчыл апарган. Оон туржук чамдык бухгалтерлер 24 дугаарлыг майыкты бүрүткээринге киришпейн, ол ажылды зоотехниктерге дагзып турар. Оон түңнелинде отчёт медээлери эпти-ле хажыттынып, эге документилер-биле дүүшпес болуп турар. Совхозтарның кол бухгалтерлери учётта бар четпестер-биле эптежип, специалистерге болгаш ортумак звенонуң ажылдакчыларынга чогуур негелделерни салбайн, учётта бар четпестерни чайладырының дугайында айтырыгны директорларның мурнунга тургуспайн турарының уржуу-биле бо бүгү четпестер бар апарган-дыр.

Ажыл-агыйларда эге болгаш бухгалтер учёдунда четпестерниң түңнелинде, ниитиниң малын оорлап, самчыгдаарынга таарымчалыг байдалдар тургустунуп турар. Чижээ, 1980 чылда «Өөк» совхозтуң Тарлаг салбырынга 40 муң рубль өртектиг 200 баш мыйыстыг бода мал, Тожу районнуң «Май 1» совхозунга 67 муң рубль түңнүг 437 чылгы мал дудаан. Эң-не улуг чидириг, самчыгдал болгаш дудагдал «Улуг-Хая» совхозка — 407 муң рубль, Тока аттыг совхозка — 448 муң рубль түңнүг болган.

Чамдык удуртукчулар болгаш специалистер тодаргай учётту тургузары-биле боттуг хемчеглерни алырының улуу, күрүнени мегелээр, мал ажылынга отчётту хажыдар чоруктарны кылып турганы канчап-даа таарышпас. Ындыг фактылар Улуг-Хем районга тургулаан. Чижээ, «Найырал» болгаш «Ак-Туруг» совхозтарның удуртукчулары өлген малдарны чажырар сорулга-биле мегелеп, карак ажыттаар чорукту кылып турган. 1980 чылдың 7 айларының дургузунда «Найырал» совхозка эге документилерден алырга, 4106 баш хой, өшкү өлген, а мал ажылының байдалының дугайында отчётка (24 дугаарлыг майык) чүгле 2709 баш өлгеч деп көргүскен, азы 1393 баш өлген малды чажырган. Ол санны тодарадып хынап кээрге, 373 башты ажыл-агыйның иштики хереглелинге ажыглаары-биле соккан, 393 башты дудагдал болгаш самчыгдал кылдыр көргүскеш, хойжуларның кырынга дагзаан, а арткан 631 башты 24 дугаарлыг майыкка шуут киирбээн болган.

Учётта демдеглеттинген четпестерни чайладыр төлээде, кол бухгалтерлерниң боттарынга база бүгү бухгалтерия аппарадынга бедик негелдени салыры, ажылга хамаарылганы үндезини-биле чаартыры, хууда харысалгазын бедидери, кол специалистер-биле болгаш ортумак звенонуң ажылдакчылары-биле харылзааны шын болгаш принципиалдыг тургузары эргежок чугула.

Төп зона талазы-биле чөвүлел хуралга СЭКП Таңды райкомунуң бирги секретары **В. В. Дунаевский**, «Саян» совхозта мал ажылының бригадири **М. С. Долзат**, Таңдыда ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң малды тарып боозадыр техниги **М. Мартыненко**, Каа-Хем районнуң Сарыг-Септе мал эмчизи **В. П. Казанцева**, Улуг-Хем районнуң кедээ ажыл-агый эргелелиниң начальниги **В. В. Хангаев**, Кызылдың уксаажыдылга каттыжыышкынының начальниги **И. М. Матвиенко**, Кедээ ажыл-агыйның дуржулга станциязының кол зоотехниги **А. В. Порожнеский**, «Ак-Туруг» совхозтуң кол бухгалтери **А. С. Чылбак** олар санал бергеш, боттарының районнарында, совхозтарында мал ажылының талазы-биле илереттинген четпестерни чайладыр дээш ап турар хемчеглериниң дугайын тодаргай чугаалааннар.

Чөвүлел хуралга СЭКП обкомунуң ийиги секретары эш **П. И. Кравченко** делгереңгей чүве чугаалааш, мал ажылының ажылдакчыларының мурнунда салдынган чугула сорулгаларга доктаагаан.

К. АРАКЧАА.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: кыска дыңнадыглар, тайылбырлар

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXVI съездизинге уткуштур

ДЕЛЕГЕЙГЕ УЖУР-ДУЗАЛЫГ БОЛУУШКУН

Совет Эвилелиниң тайбынга ынак политиказының болгаш СЭКП-ниң XXVI съездизиниң ужур-дузазының дугайын Грецияның Коммунистиг партиязының ТК-зының Политбюро кежигүнү эш Григорис ФАРАКОС ПМА-ның корреспондентизи-биле беседазынга мынчаар чугаалаан.

— Өске бүгү чурттарда ышкаш, Грецияның депшилгелиг хөй-ниитизи СЭКП-ниң XXVI съездизин улуг сонуургал-биле манап турар — деп, эш Г. Фаракос демдеглээн. 1981—1985 болгаш 1990 чылга чедир үеде Совет Эвилелиниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң кол угланыышкыннарының төлевилелин сарыылдыг кандыг-даа кижи магадавайн барып шыдавас. Ол сорулгаларны боттандырары чүгле совет улустуң амыдырал деңнелин бедидер, ССРЭ-ниң экономиказын быжыглаар эвес, харын-даа делегейге кайгамчык улуг ужур-дузалыг болуп, тайбын болгаш социал депшилге дээш улустарның демиселинге күчүлүг чаа идиги бээр.

Империалистиг күштер, хамыктың мурнунда АКШ-тың империалистиг бөлүктери «соок дайынның» үезинче кижи төрелгетенни база катап киирер дээш оралдажып турар делегей байдалының дүшкүүрүг үезинде СЭКП-ниң XXVI съездизи ажыттынар деп турар. НАТО-нуң шериг организациязынга Грецияны катап киирерин империалистиг, дайынзырак ол политика чедирген, шериг чарыгдалдарының аар үүрге-чүктээшкини бистиң чуртувустуң чонунуң эктинге онаашкан болгаш оон экономиказынга багай салдарлыг болуп турар.

Ынчалзажок 50 болгаш 60 чылдарда чедип албаан айыыдыг планнарын империалистер амгы үеде чедип ап шыдавастар. Тайбын кожа-хелбээ догуннаарының принциптерин империалистиг күрүнелер эрткен он чылдарда хүлээп көрген чорук империализмниң тайбынга «ынак» апарганы ол эвес-ле болгай. Делегей аренезында күштерниң деңзигүүр байдалының социализмге ажыктыг кылдыр өскерилгени бо талазы-биле шиитпирлиг салдарлыг болган.

Тайбынның болгаш улустарның айыыл чок чоруун камгалаарынга СЭКП-ниң тайбынга ынак ленинчи даштыкы политиказы, партияның XXIV болгаш XXV съездилериниң ажылдап кылганы Тайбынның программазы шиитпирлиг рольду ойнап турар болгаш моон соңгаар-даа ойнаар. Ынчангаш ССРЭ тайбынның херээнге эчизинге чедир бердингенин, тайбын дээш улустарның демиселинге чайгылыш чок шыңгыызын чүгле бадыткаан эвес, харын-даа тайбынны камгалаарының боттуг аргаларын тодаргай айтып турар.

Дайын калчаараашкынының, боо-чепсекти эндере бүдүрериниң политиказынга «кызыгаарлаттынган ядролуг дайынның» айыылдыг доктриназынга удур тайбынның политиказын Совет Эвилели чорудуп турар. ССРЭ-ниң тайбын политиказын бистиң чуртувустуң чүгле коммунистери эвес, а бөдүүн бүгү кижилери деткип турар. Хөй-ниитиниң санал-оналын айтырып көөрге, гректерниң хөй нуруузу АКШ-тың политиказын эвес, а ССРЭ-ниң тайбың политиказын деткип турар. Ынчангаш Грецияның реаксылыг күштери антисоветтиг кампанияны өөскүдерин оралдажып турар.

Совет Эвилелиниң тайбын инициативаларын Грецияның Коммунистиг партиязы кезээде деткип келген болгаш деткип-даа турар. СЭКП-ниң XXVI съездизи чүгле совет улустуң, ССРЭ-ниң коммунистериниң амыдыралынга эвес, харын-даа бүгү делегейге төөгүлүг ужур-дузалыг улуг болуушкун дээрзин грек коммунистер медереп билбишаан, ооң эң-не бедик үре-түңнелдиг ажылдаарынга чаагай күзелдерин илергейлеп турар деп, Г. Фаракос чугаазының түңнелинде медеглээн.

(ПМА).

ТОДАРГАЙ ХЕРЕЧИЗИ-ДИР

БЕЙРУТ. (СЭТА). **«1981—1985 чылдарда болгаш 1990 чылга чедир үеде ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң кол угланыышкыннары» деп СЭКП ТК-ның төлевилели социализмниң кайгамчык улуг аргаларының дугайында, ооң экономиктиг системазының чайгылыш чок шапкын хөгжүлдезиниң дугайында база катап тодаргай херечилеп турар-дыр деп, Палестинаның экономиктиг организациязының чиңгине директору Самед Абу Аля СЭТА-ның корреспондентизинге медеглээн.**

Совет ниитилелдиң амыдыралының бүгү талаларында: экономикада, культурада, эртемде, уран чүүлде өндүр-чаагай чедиишкиннерин болгаш ССРЭ-ниң экономиктиг база социал хөгжүлдезиниң кайгамчык улуг сорулгалары бистерни, арабтарны магададып турар деп, ол чугаалаан.

Совет эрге-чагырганың мурнунда Ортаакы Азияда амгы Совет Социалистиг Республикалар эң-не хожудангай турган. Амгы үеде олар сайзыраңгай үлетпүрнүң болгаш кедээ ажыл-агыйның, мурнакчы эртем болгаш техниканың республикалары кылдыр чечектелген чорук капитализмден социализмниң маргылдаа чок артык күштүүнүң дугайын херечилеп турар-дыр деп, Самед Абу Аля демдеглээн.

ДЕЛИ. (СЭТА). Экономиктиг болгаш социал хөгжүлдениң эң чугула айтырыгларын эртем ёзузу-биле хандыр көрүп шиитпирлээр аргазын кол угланыышкыннарның төлевилелинде айыткан чорук экономиктиг болалдың эртинезинге, делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң практиказынга улуг салыышкынны киирип турар деп, сураглыг индий экономист, Индияның Компартиязының Национал чөвүлелиниң кежигүнү Садхан Мукеражи СЭТА-ның корреспондентизи-биле беседазынга медеглээн.

Индия-биле найыралды болгаш кайы-кайызынга ажыктыг кады ажылдажылганы быжыглаары — ССРЭ-ниң чайгылыш чок угланыышкыны болуп турар деп, ол демдеглээн. Кады ажылдажылганы амгы беш чылда улам-на калбартырынга бүгү аргаларның бистиң чурттарывыста барынга индий улус өөрүп, чоргаарланып турар. Найыралдыг ийи чурттарның аразынга бүгү талалыг кады ажылдажылга тайбынның херээнге бүрүн дугжуп турар деп, Садхан Мукерджи чугаазының түңнелинде айыткан.

АЛДАРЛЫГ ЮБИЛЕЙ

КАРАКАС. (СЭТА). **Хосталгаже болгаш депшилгеже орукту кижи төрелгетенге ажыдып берген Октябрьның социалистиг Улуг революциязының салдары-биле** Венесуэланың Компартиязы (ВКП) тургустунган. Партияның тургустунган хүнүнден бээр 50 чылын март 5-те байырлаары-биле холбаштыр ВКП ТК-ның Каракаска болган пленумунга хүлээп алдынган медеглелде ол дугайын чугаалаан.

Империалистиг монополияларның күчү-түрүүшкүннеринге болгаш чурттуң бойдус курлавырларын үптеп ап турарынга удур, капиталистиг мөлчүүшкүнге удур, национал хамаарышпас чорук дээш демиселдиң тугун чуртка бир-ле дугаарында венесуэла коммунистер көдүрген деп, медеглелде чугаалаан.

Бодунуң догуннап келген 50 чылының дургузунда ВКП ажылчы чоннарның эрге-ажыктарын маадырлыг камгалап келген болгаш камгалап турар-даа, реаксылыг дерзии ёзу-чурумнарның дерзилээшкиннеринге каш удаа таваржып келген. Чоннуң аас-кежии дээш демиселге дыка хөй коммунистер боттарының амы-тынын берген.

Венесуэланың Компартиязы бодунуң юбилейин идеология болгаш организас талазы-биле сырый каттышкан, ажылчы массаларның эрге-ажыктарын моон соңгаар-даа эрес-шулуургу камгалаар, марксизм-ленинизмге кезээде шынчы болур, делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкининиң бүзүлбес чаңгыс эви дээш демисежир долу шиитпирлиг уткуп турар.

Боттарының партиязы улуг Лениниң Төрээн чуртунуң идегелдиг өңнүү болуп турарынга венесуэла коммунистер чоргаарланыр. Советтерниң чурту ооң шылгаттынган авангарды — СЭКП-ниң башталгазы-биле коммунизмниң тиилелгезинче бүзүреелдиг бар чоруур. Империализмге болгаш колониализмге удур, дарлал, мөлчүүрүнүң бүгү-ле хевирлеринге удур, демократияны камгалаар дээш, улустарның национал хамаарышпас чоруу дээш, дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырар болгаш быжыг тайбын дээш демиселге социалистиг дем каттыштырылгазы-биле болгаш бөмбүрзектиң бүгү-ле депшилгелиг күштери-биле кады болурун ВКП бодунуң революсчу хүлээлгези кылдыр көрүп турар.

Компартияның юбилейин байырлалды-биле демдеглээрин чурттуң демократтыг болгаш революсчу күштериниң чаңгыс эвин быжыглаарының оруунга чаа чугула үе-чада болдурарынче коммунистерни, ажылчын ангыны болгаш хөй-ниитини ВКП ТК-ның пленуму кыйгырган.

ӨНДҮР ПРОГРАММА

ТОКИО. (СЭТА). «1981—1985 чылдарда болгаш 1990 чылга чедир үеде ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң кол угланыышкыннары — социалистиг тургузуушкуннуң өндүр-чаагай программазы». «Ажылчын университеттиң» инициативазын ёзугаар бо темага лекцияларны СЭКП-ниң XXVI съездизиниң бүдүүзүнде Японияның янзы-бүрү хоорайларынга организастаан. Япон пролетариаттың ортузунга эртемниг социализмниң идеяларын нептередиринге ол университет чугула рольду ойнап турар. Лекцияларның үезинде чурттуң депшилгелиг эртемденнери ССРЭ-ниң экономика, эртем болгаш культура талазы-биле хөгжүлдезиниң чедиишкиннерин, кол угланыышкыннарның төлевилелин, делегейде эң баштайгы социалистиг күрүнениң тайбынга ынак политиказын ажылчы чоннарга таныштырып, тайылбырлап турар.

Ол лекцияларның бирээзин чоокта чаа Титибу хоорайга (Сайтама префектура) организастаан. «Ажылчын университеттиң» бүгү Японияда тургускан 136 салбырларының бирээзи Титибу хоорайда идепкейлиг ажылдап турар. Хоорайның лекцияга келген ажылчыннары, демир-оруукчулары, почта болгаш телеграфтың албан-хаакчылары университет профессору сураглыг экономист С. Хоригомэниң илеткелин улуг сонуургал болгаш кичээнгей-биле дыңнаан.

«ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң кол угланыышкыннарының төлевилели — ол дээрге, эртемге хыныызы-биле үндезилеттинген программа-дыр» деп, С. Хоригомэ медеглээн. Сөөлгү чылдарда ССРЭ-ниң улуг чедиишкиннерин, дараазында үе-чадада өндүр-чаагай сорулгаларын болгаш СЭКП-ниң экономиктиг болгаш социал политиказының алыс утказын төлевилелде айытканын профессор демдеглээн. СЭКП-ниң экономиктиг политиказының кол сорулгазы — совет улустуң чаагай чоруун улам-на бедидери болуп турар. СЭКП ТК-ның Төлевилелиниң кол чүүлдерин илеткелчи дыңнакчыларынга тайылбырлавышаан, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXVI съездизиниң төөгүлүг ужур-дузазын онзалап айыткан.

СЭКП-ниң ам болур съездизи совет улустуң улуг тиилелгелериниң алдарлыг үе-чадазы болуп, дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарының, тайбын кожа-хелбээ догуннаарының, улустарның айыыл чок чоруун хандырарының болгаш делегейге тайбынны быжыглаарының херээнге боттуг салыышкынны киирер дээрзинге кандыг-даа чигзиниишкин чок деп, профессор медеглээн.

ПЕКИННИҢ КАРА САГЫШТЫГ ПОЛИТИКАЗЫ

ХАНОЙ. (СЭТА). Социалистиг Вьетнамга удур ийи чыл мурнунда боттарының өөскүдүп үндүрген дайынынга чүдек-бужар аштырыышкынга таварышкан Кыдаттың реаксылыг чагырыкчылары Вьетнамга удур болунун кара сагыштыг политиказындан ойталаваан. Кыдат дайынзырактар ВСР-ниң хамаарышпас догуннаашкынынга кыжаныры, республиканың бот-эргезин, девискээриниң дээп болбас чоруун каржы ёзу-биле үрээрин уламчылап турар.

Эрткен ийи чыл дургузунда олар Вьетнамның соңгу талакы кызыгаарларынче боо-чепсектиг 4 муң ажыг өнчүк-чөңгээлерин үүлгеткен деп, кыдат эжелекчилерниң кемниг үүлгедиишкиннерин истеп-хынаар комиссияның Ханойда парлаттынган дыңнадыында чугаалаан. Кыдат чагырыкчылар ВСР-же база дагын дээрбечи халдаашкын кылыр дээр бодалындан база ойталаваан. Вьетнам-биле кызыгаарда кыдат шериглерниң мөөңнээрин уламчылавышааны ол дугайын херечилеп турар. Ооң-биле кады Кыдат болза Вьетнамны база катап кезедир деп соксаал чок кыжанып турар.

Чепсектиг чөңгээлерин идепкейжидери-биле чергелештир Пекин ВСР-ниң чонунга удур психологтуг дайынын күштелдирип турар. Шпионнуг медээлер чыыр, өлүрүкчү үүлгедиишкиннерни болгаш экономиктиг хоралаашкыннарны организастаар, хоп-нүгүлчү суртаалчы материалдар тарадыр сорулгалыг бөлүктерни Вьетнамның девискээринче калбак хемчээлдерге октап турар. Ындыг арга-биле кыдат удуртулга Вьетнамның чонун коргудар, ВСР-ниң даглыг соңгу талазының чурттакчыларының аразынга националдар көрүшпес чорукту нептередир деп кордал салып турар.

Кыдаттың антивьетнамчы ажыл-чорудулгазында улуг черни дипломаттыг үүлгедиичиннер ээлей берген, ол болза, делегейге ВСР-ниң ат-алдарын баксырадыр, Вьетнамның болгаш Мурнуу-Чөөн Азияның өске-даа чурттарының аразынга дүрбүжүүшкүннү нептередир сорулгалыг. ВСР-ниң тайбынга ынакшылдыг боттуг бүдүштүг кандыг-даа саналдарын херексевезинче Пекин чүткүл салып, Индий-Кыдаттың чурттарынга удурланыштыр туржурунче Таиландыны болгаш АСЕАН-ның өске-даа күрүнелерин кыйгырып турар.

Пекинниң чагырыкчылары боттарының кем-буруулуг үүлгедиишкиннерин доп-дораан соксадыр болгаш вьетнам-совет харылзааларга, Мурнуу-Чөөн Азияга тайбынның база оожургалдыг болурунуң байдалынга боттарының чедирген когаралдары дээш долу харысалганы чүктээр ужурлуг деп, дыңнадыгда онзалап демдеглээн.

БОННГА «ЧАЖЫТ УЖУРАЖЫЫШКЫН»

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). «Чаа американ администрацияның даштыкы политиказы Европага кандыг уржуктарлыг боор болгу дегин чугаалажыр дээш АКШ-тың Европада үш кол эвилелчилериниң даштыкы херектер министрлериниң чажыт ужуражыышкыны Барыын Германияның найысылалынга болган» деп, АП агентилел Бонндан дыңнаткан.

Германияның Федеративтиг Республиказының даштыкы херектер министри Геншер, Францияның даштыкы херектер министри Франсуа-Понсе, Великобританияның даштыкы херектер министри лорд Каррингтон олар ол ужуражыышкынга киришкен. Оларның «эрткен четвергте болган чугаалажыышкыннарының дугайында тодаргай медээлер бээринден Бонда чазак кижилери былдаан-даа болза, ГФР-де бедик албан-дужаалдыг чамдык кижилер Вашингтоннуң антисоветтиг чулчуруушкунунуң дембээрээшкининиң калбарыышкынынга дүвүрээн сеткилин илергейлеп, ындыг чулчуруушкунну олар дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырыышкынга кыжаныышкын кылдыр көрүп турар» деп ол агентилел чери дыңнаткан.

«Чавырылдырыышкын» дээн сөс ам Вашингтонда дорамчылаар, хыйланган сөс кылдыр дыңналыр апарган, а Барыын Европага, ылаңгыя Францияга болгаш ГФР-ге, чавырылдырыышкын дээн сөс амыдыралчы чугула чүүл апарган» деп, американ «Крисчен сайенс монитор» солун демдеглээн. «Барыын Европаның кижилери дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарының оруунда оларны тайзыр дээш АКШ-тың кандыг-даа оралдажыышкыннарынга удурланыштыр чаңгыс аай фронт кылдыр туржуптуп болурлар деп билиишкинни олар берип турарлар» деп ол солун онзалап демдеглээн.

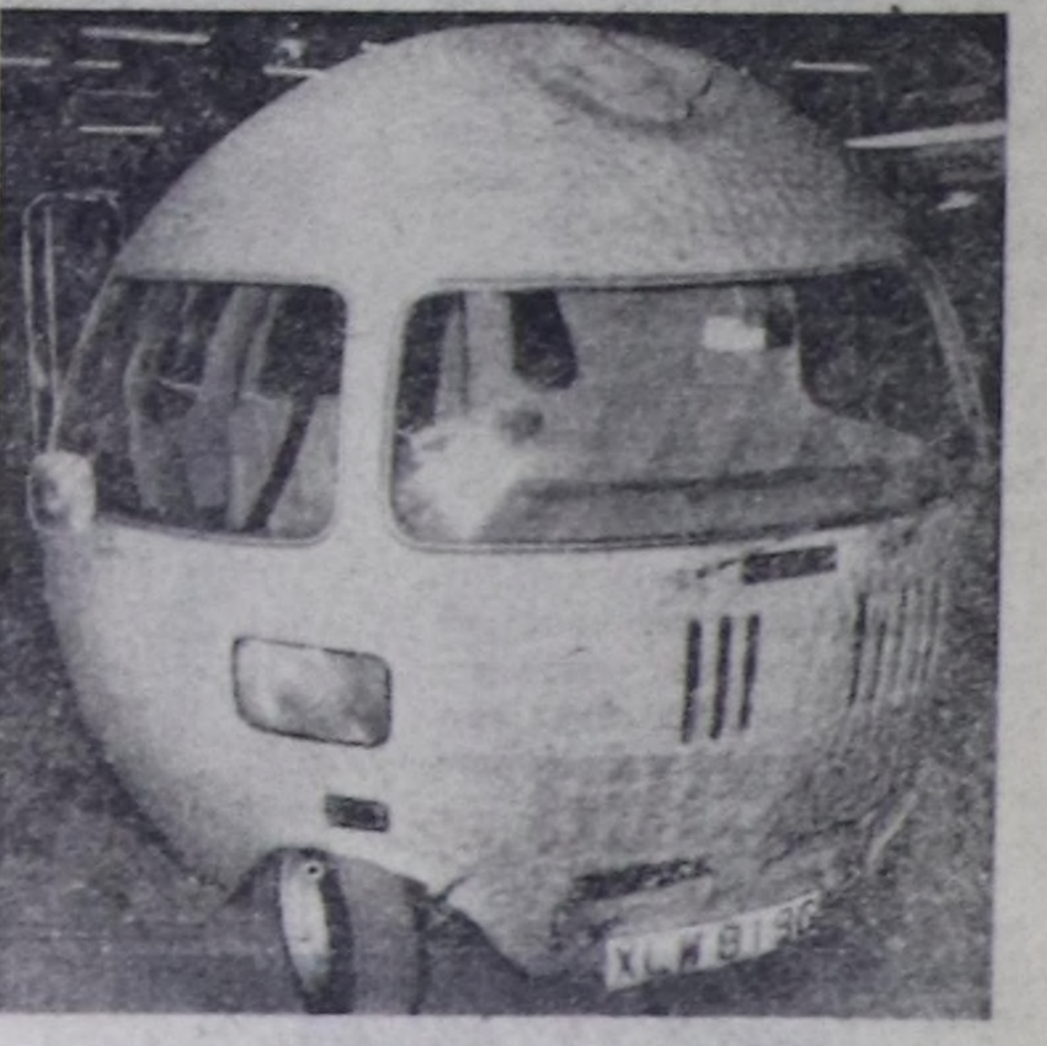

Англия. Бо апельсин хевирлиг миктиг автомобильди (чурукта) Лондонда автомобиль делгелгезинде тургускан. Мындыг элдептиг хевирлиг модельди чогаадып кылырынга оон автору К. Аткинсон ийи чылды үндүрген.

ЮПИ — СЭТА-ның фотозу.

ДАШТЫКЫДАН АЛДЫНГАН ШОКАР МЕДЭЭЛЕР

ФЕМИДАНЫҢ РЕКОРДТАРЫ

Кем-херек үүлгедиглерин истээр талазы-биле ында юстицияның ажылының шушпециниң дугайында чугаалар Францияда шагдан бээр дыка билдингир апарган. Ылаңгыя чазактың алынга «таарымча чок» төөгүлерни истеп турар үеде оон дугайын бо-ла чугаалажып бээрлер. Ооң бээр, чижээлээрге, улуг-ла үр болбаан. Хоругдаттырганнарны полиция комиссариадынга эттеп-соп турганының дугайында херекти истээрин соксадып каан. Ол херектиң иштелгези... 64 ай узамдыккан. Ынчалза-даа ол рекорд бастынган. Хуула эмнелге бажыңынга эмчилериниң буруузу-биле мөчээн оолдуң ада-иези оларны судка билдиртип каан. Ынчан 1973 чылдың чайы турган. 87 ай эрткенде, экспертиза ийи удаа чаңгыс ай түңнелди көргүскенде, прокурор база катап эмчи шинчилелдерин негээн. Ол чорук херектиң чүгле сааладыр дээн дужуметтерниң күзели-дир дээрзин Парижтиң «Монд» солуну бижээн.

АВСТРАЛИЯНЫҢ ЭЛЕКТРОМОБИЛЬДЕРИ

Баштайгы электромобильди (электри-биле ажылдаар автомобиль) чогааткаш, шенелде эрттиргенден бээр эвээш эвес үе эрткен. Долгандыр турар бойдусту электромобильдер хирлендирбес болганда, оону чогаадып кылганы эки-даа болза ону калбаа-биле ажыглавайн турар.

Чижээлээрге, баштайгы ол электромобильдерни Австралияга чоокта чаа бүдүрүп үндүрген. Оларны төлевилээринге 120 муң доллар үндүрген. Мурнуу Австралия штадынче беш электромобильди чорудар. Австралияның электромобили шакта 70 км чедир дүргени-биле чоруп, аккумуляторларның ол-ла күжү-биле 120 км ажыг орукту эртип болур.

КОФЕГЕ ЫНАКТАР

ГФР-ниң чурттакчы бүрүзү эрткен чылын ортумаа-биле 188 литр кофе ишкен. Ол суксунну хереглээр талазы-биле Барыын Германия делегейде ийиги черни (АКШ-тың соонда) ээлеп турар. Кофе сортун шилип алыр талазы-биле ооң чурттакчылары улуг дуржулгалыглар. Оларның чамдыктары «арабикага» ынактар. Оон делегейниң хөй-хөй чурттарында тарып өстүрүп турар. А өскелери — Индонезияда болгаш Барыын Африкада өстүрүп турар «робостуга» ынактар. Үшкүлери — Либериядан болгаш Суринамдан сөөртүп экээр турары «либерика» бобыларынга таваржырлар.

Кофениң хөй кезиин чуртче Гамбургту дамчыштыр киирип турар. Кофе ижер черни бо порт-хоорайга XVII вектиң төнчүзүнде бир англи кижи ажыткан. А бир чыл эрткенде кофе садыглаачыларының саны 200 чыгыы апарган. Кофени делегейге садыглаарының сестиң бир хуузу бөгүн Гамбург кончаачыларының холунда. Оларның кол хандырыкчылары — Колумбия, Бразилия, Никарагуа, Сальвадор, Гватемала, Кения.

Кофе кайы шагдан бээр билдингир-даа болза оон бүгү шынары амга чедир тодараттынмаан. Ооң составында амданныг чаагай 600, минералдыг 40 бүдүмелдер болгаш органиктиг 160 ажыг кезектер (компоненттер) бар дижип турарында ужур-ла бар болдур ийин.

(ПМА).

ГАСТРОЛЬДАР САЯНГА ЭГЕЛЭЭР

КРАСНОЯРСК. (СЭТА-ның корр.). Саян-Шушенск ГЭС-тиң шылгараан тудугжуларынга тыпсыр тураскаал белектери-биле Красноярскиде Сибирьниң танцы ансамблиниң он солистери шаңнаткан. А бүгү-эвилелдиң шалыпчы тудуунуң мурнакчы он ажылчыннарынга ансамбльдиң шылгараңгай мастерлериниң аттарын салган фотоальбомнарны белекке берген.

Ийи коллективтерниң чаңчыл болган ужуражыышкыны эки ажылдыг тудугжуларны болгаш артистерни шаңнаары-биле доозулган. Аңаа эрткен чылда чогаадыкчы кады ажылдажылганың түңнелдерин үндүрген. Саянчылар дөрткү болгаш бешки гидроагрегаттарны хуусаадан эрте ажыглалда киирген. Сибирьниң танцы ансамбли Москвага Олимпийжи оюннарның ажыдыышкынынга болгаш хаашкынынга, В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 110 чыл оюнга тураскааткан юбилейжи концертке киришкен.

Ансамбльдиң гастрольдары Саянга, гидротудугжуларның Культура бажыңынга эгелээр болгаш төнер. Боттарының эң дээре номерлерин олар социалистиг чарыштың тиилекчилеринге тураскаадыр. Концерттер соонда көрүкчүлер артистерни боттарының ажылдаар черлеринче — плотинаже, машина залынче чалаар. Ындыг ужуражыышкыннар ансамбльдиң чогаадыкчы дилээшкиннеринге ажыктыг болуп турар. Чижээ, бир ындыг ужуражыышкынның соонда «Сибирьниң чалыы назыны» деп танец тывылган.

НОМЧУЛГА КОНФЕРЕНЦИЯЗЫ

Куш-ажылчы хүн соонда Хөндергей суурнуң чурттакчылары Культура бажыңының залының олуттарын долдур олурупкан. Ол кежээ аңаа ССРЭ-ниң Медицина эртемнериниң академиязының чингине кежигүнү, профессор, сурагдыг кезер эмчи Ф. Г. Угловтуң «Кижилер аразында кижи» деп номунга номчулга конференциязы эрткен.

Хөндергей ортумак школазының башкылары Д. Д. Сат, Б. М. Сайын, К. А. Сат, О. С. Тюлюш олар номнуң кол утказын номчукчуларга таныштырган. Номда бижиттинген чүүлдерге хамаарыштыр конференцияга чүве чугаалааннар араганың кижиниң организминге, ажыл-амыдыралынга хоралыын айытпышаан, ооң бадыткалы кылдыр амыдыралдан чижектерни көргүскеннер.

Хөндергей көдээ Советиниң болгаш суурнуң херээженнер чөвүлелиниң организастап эрттиргени бо номчулга конференциязы солун болуп эрткен.

П. КУУЛАР.

Чөөн-Хемчик район.

БОЛДУНАР АРГАЛАР-БИЛЕ...

Оңгу беш чылдың иштинде Тожу районда улус өөредилгези элээн бурунгаар базымнарны кылган. Сыстыг-Хем суурда чаа школаны, Тоора-Хемде уруглар садының алгыдыышкынын болгаш Азаста, Ийде башкылар чурттаар бажыңнарны туткулаан. Янзы-бүрү техниктиг херекселдер, көргүзүг материалдары-биле дериттинген.

Чыл бүрүде сес чыл болгаш ортумак өөредилге чедип алган уругларның саны көвүдеп турар.

Школаларда кызымаккай эки ажылдап турар, аныяк өскенни коммунистиг ёзу-биле кижизидер дээш шынап-ла боттарының күжүн-даа, үезин-даа харамнанмайн ажылдап турар башкылар хөй. Оларга РСФСР-ниң школазының алдарлыг башкызы Сыстыг-Хемниң эге школазының эргелекчизи А. П. Уставщикова, Азас ортумак школазының директору Б. Д. Донгак, ол-ла школаның башкызы В. Д. Ондар. Ырбан школазының башкызы Н. Е. Казанцева, кадыкшылга школазының директору К. Ч. Дордуп-оол дээш оон-даа өске башкылар хөй.

Кижизидилгениң болгаш билигниң эң-не кол-кол сорулгалары чүгле кончуг эки эрттирген кичээлге шиитпирлеттинер деп чүвени удуртулга болдуруп, улус өөредилге килдизиниң ажылдакчылары школачыларны хынап турар үезинде кол кичээнгейни кичээлдерниң шынарынче угландырып турар.

Ийи школазының башкызы А. С. Сагачы, Тоора-Хем школазының башкызы Е. В. Попова кичээлдерин кезээде бодамчалыг планнап алган, аңгы-аңгы темаларны янзы-бүрү хевирлерге, бедик деңнелге эрттирип турарлар.

Бо чылдарның иштинде районнуң школаларында өөредилге-кижизидилгелиг ажылдың шынары чүгээр экижип турар деп чүвени дээди болгаш ортумак өөредилге черлеринче кирип турар уругларның саны көвүдеп турары бадыткап турар. 1980 чылда 10 класс дооскан аныяктарның 46 хуузу дээди болгаш ортумак өөредилге черлеринче кирген.

Сөөлгү үеде улус өөредилге килдизиниң ажылдакчылары болгаш башкылар кичээлдеп дашкаар бөлгүмнер болгаш клубтар, секциялар ажылдарынче элээн кичээнгейни салып турар апарган. Бо ажылдар Ырбан болгаш Азас школаларында багай эвес тургустунган. Ырбан ортумак школазының 4—10 класстарының өөреникчилериниң 91 хуузу янзы-бүрү бөлгүмнерде хаара туттунган. Азас школазында фото болгаш радиотехника бөлгүмнерин А. Д. Кошкар-оол эки удуртуп турар.

Чедиишкиннер-биле чергелештир бистиң ажылывыста четпестер хөй. Сөөлгү чылда школаларның болгаш назы четпестерниң чурум үрээр чоруу көвүдеп турары факт болур. Бо дээрге школаларда чорул турар янзы-бүрү ажылдарның эки белеткел чок, класс башкыларының өөреникчи кижи бүрүзү-биле ажыл чорутпайн база чурум үрээр уругларже онза кичээнгей салбайн турарында. Ол ышкаш чамдык таварылгаларда бичии, элээди уруглар чурум үреп турда, оон чанында турар улуг кижилер оларны хай дивес, харын «башкылар кайдал, чүге өөреникчилерниң чурумун туттас чүвел?» деп олурары кайгамчык.

База ол ышкаш культура бажыңнары, клубтар школа назылыг уруглар-биле ажылды шуут чорутпайн турар.

Бо талазы-биле районнуң улус өөредилгезиниң килдизи школаларда бүгү болуп турар ажылдарга, янзы-бүрү кежээлерни, диспуттарны, хуралдарны белеткээринге хөй-ле санныг өөреникчилерни киириштирерин чедип алыр деп сорулгалыг ажылдап турар.

Д. МЫЛДЫК,

Тожу райкүүскомнуң улус өөредилге килдизиниң эргелекчизи.

«ДАЙЫН БОЛГАШ ТАЙБЫҢ»

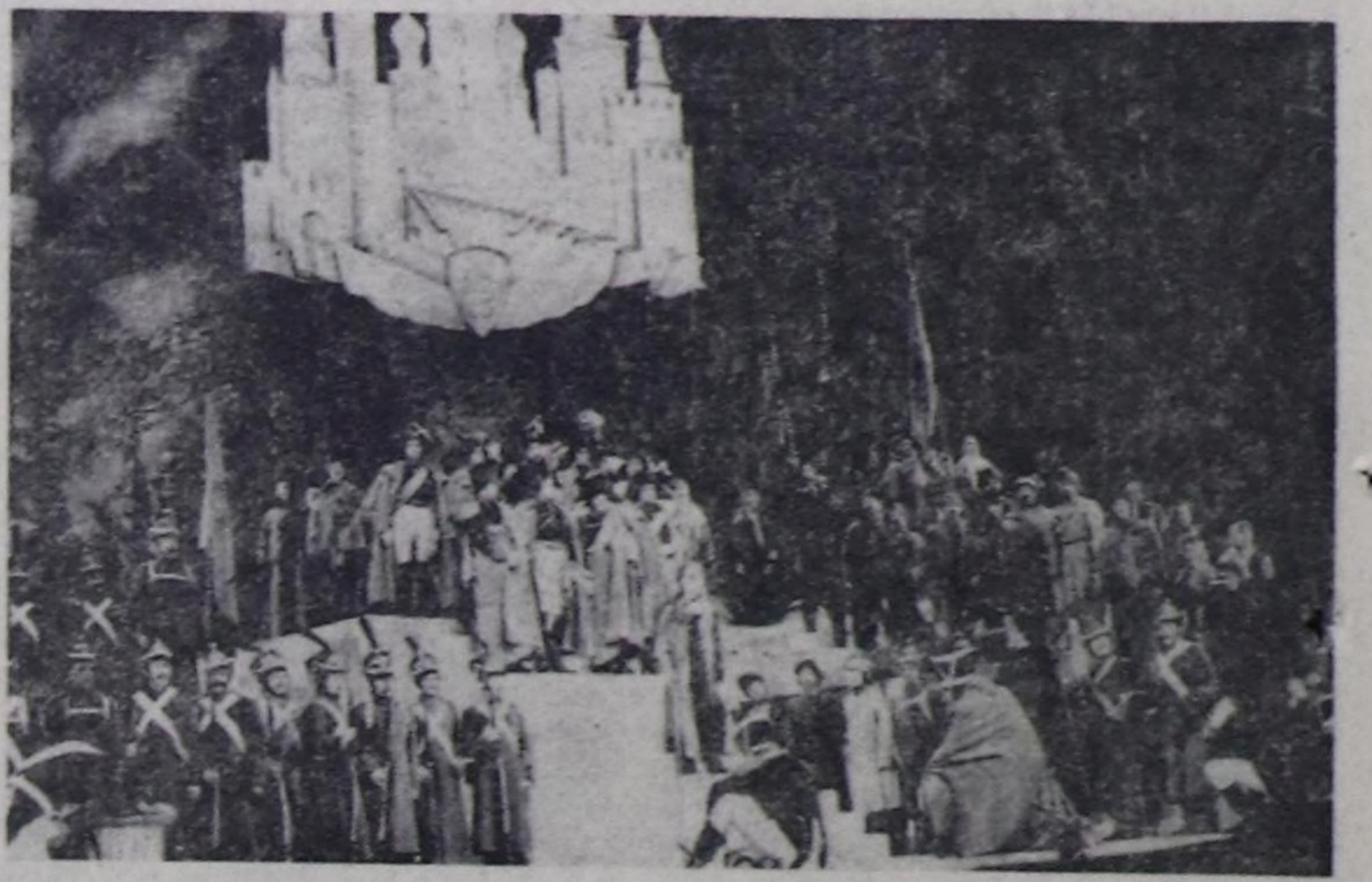

Москва. ССР Эвилелиниң Улуг театрының чоокта чаа тургусканы Сергей Прокофьевтуң «Дайын болгаш тайбың» деп операзының кол темазы чоннуң маадырлыг чоруу болгаш Төрээн чуртка ханы ынакшылы боор турар. Ону ССРЭ-ниң улустуң артизи, ССРЭ-ниң Ленинчи болгаш Күрүне шаңналдарының лауреады профессор Б. А. Покровский режиссерлап тургускан.

ЧУРУКТА: «Дайын болгаш тайбың» деп операдан сцена.

А. КОНЬКОВТУҢ фотозу.

СЭТА-ның фотохроникаазы

КАДРЛАР ЧЕДИШПЕЗИНДЕН

«Көдээ чоннуң культурлуг хандырылгазын улам ыңай хөгжүдер хемчеглер дугайында» СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалын амыдыралга боттандырар дээш Таңды районнуң культура албан черлери элээн ажылдарны кылган.

Культура ажылдакчылары боттарының чогаадыкчы ажылдары-биле бүдүрүлгелерниң болгаш ажыл-агыйларның күрүне планнарын күүседиринге ажылчы чонну организастажып, кижилерниң угаан-медерелиниң коммунистиг ёзу-биле хевирлеттинин сайзыраарынга хүн бүрүде кижизидикчи ажылдарны кылып чорудуп турар. Бо бүгүнү боттандырарынга культура албан черлериниң кадрларының мергежилдиг, тускай эртеми улуг ужурлуг болур.

Бо талазы-биле каш чижектерни Таңды районда культура албан черлериниң ажыл-чорудулгазындан көрүп болур. Оңгу беш чылда ол районнуң бүгү девискээринге культура одагларының четкизин калбартып, чаа таарымчалыг Культура бажыңнарын тудуп, ажыглалга киргилээн. Ооң-биле кады чоңга лекция, беседаларны, концерттерни, шиилерни, темалыг кежээлерни, театржыткан байырлалдарны организастап эрттирип, номчукчуларга библиотекалардан номнар тарадылгазын, кинолар көргүзүглерин болгаш өске-даа массалыг ажылдарны кылып чорудуп турар.

Районда күрүне албан черлеринге болгаш профэвилелдеринге хамаарышкан Культура бажыңнары, көдээ клубтар ажылдап турар. Күрүне албан черлеринге хамаарышкан 1 райончуткан Культура бажыңы, 6 көдээ Культура бажыңнары, 2 көдээ клубтар болгаш 2 автоклубтар бар. Профэвилелдеринге хамаарышкан 1 Культура ордузу (Хову-Аксы суурда), 4 көдээ Культура бажыңнары, 3 көдээ клубтар бар. Бо бүгү культура албан черлери ажылчы чоннуң ортузунга массалыг кижизидилге ажылдарын хүн бүрүде чорудуп, ында партия организацияларының болгаш ажылчын комитеттерниң удуртулгазы-биле планнап көрдүнген хемчеглерни кылып келген.

Оңгу беш чылдың сөөлгү 1980 чылда чоруткан ажылдарын кысказы-биле алырга, күрүне албан черлериниң культура бажыңнарынга болгаш клубтарынга лекция, беседаларны 218 удаа, темалыг кежээлерин 83-тү, театржыткан байырлалдарны 27-ни, аныяктарга дыштаныылга кежээлерин 312-ни, бот-тывынгыр уран чүүлдүң киржикчилериниң концерттерин 167-ни организастаан. Аңаа шупту 113048 кижи көрүп, дыңнап киришкеннер. Ол ышкаш чурттуң өске-даа театрларының болгаш филармонияларының 92 концерттери, шиилери болгулаан.

Районда Культура бажыңнарында 106 янзы-бүгү бөлгүмнер, 3 улусчу университеттер ажылдап келген.

Профэвилелдеринге хамаарышкан Культура бажыңнары болгаш клубтар лекция болгаш беседаларны 166-ны, темалыг кежээлерин 33-тү, бот-тывынгыр уран чүүлдүң киржикчилериниң концерттерин 74-тү организастаан. Бо бүгү хемчеглерге 22861 кижи киришкен. Хову-Аксының Культура ордузунда уруглар секторун тургускан. Ында элээн хөй бөлгүмнерни каттыштырган 300 ажыг уруглар ында киржип турар. Оон аңгыда ында уруглар ансамблин тургускан. Бо бүгү ажылдарны организастажып удуртурунга тускай дээди эртемниг Малина Алексеевна Монгуш илепкейлиг киржип, эки ажылдап турар. Хову-Аксының Культура ордузунуң агитбригадазы эки ажылдыгларның бирээзи. Ол агитбригада Хову-Аксы суурдан аңгыда чоок-кавы суурларже 11 удаа үнүүшкүннерни эрткен чылын кылган. Тока аттыг совхозту шефке алгаш, олче барып турар.

Районда эки ажылдыг культура ажылдакчыларынга Балгазынның Культура бажыңының уран чүүл удуртукчузу Вячеслав Алексеевич Бородёнков, Бай-Хаакта районнуң Культура бажыңының методизи Нина Федоровна Столбовская, Межегейниң Культура бажыңының директору Тамара Петровна Дягтеренко дээш оон-даа өскелер хамааржыр.

Чедип алган чедиишкиннер-биле чергелештир районнуң Культура албан черлериниң ажылында чедир кылдынмаан, шиитпирлеттинмээн айтырыглар ам-даа бар. Культура бажыңнарынга ажылдаар тускай эртемниг кадрлар чедишпейн турар. Элегестиң Культура бажыңы 2 чыл иштинде директор чок туруп турар. Бо дээрге тодаргай факт-тыр. Чыл бүрүде культура институдун болгаш уран чүүл училищезин доосканнар кээп турар. Олар кезек ажылдааш чоруй баар ийикпе, азы өске ажылче шилчий бээрлер. 1980 чылда уругларның музыка школаларынга 5 кижи келген, а 8 кижи үнүп чоруй барган, а клуб ажылдакчыларынга 1 кижи келген, 4 кижи чоруй барган. Тускай өөредилге чери дооскан кадрлар келбейн турар эвес, кээп турар. Мооң тодаргай чижээ 1976 чылдан 1980 чылга чедир районга библиотека ажылдакчылары 9, клуб ажылдакчылары 11, музыка школазынга башкылар 10 кижи келген боор турар. Ол келген тускай эртемниг аныяк кадрлар чурттаар бажың чогу-биле ийикпе өске-даа чылдагааннардан көдээлеп чоруй баргылаан болур. Амгы үеде районнуң Культура бажыңында болгаш клубтарында хөй кезинде тускай эртем доостаан кижилер ажылдап турарлар. Дээди эртемниг чүгле 2 кижи ажылдап турары — тодаргай факт болур.

Мергежилдиг тускай эртемниг кадрлар чедишпезинден Кочетовонуң, Элегестиң, Сосновканың, Арыг-Бажының Культура бажыңнарының болгаш Хаактың көдээ клувунуң ажылдары экиживейн турарының бир кол чылдагааны ол болур.

Культура албан черин тускай эртемниг кадрлар-биле четчелээр айтырыгны бүгү тала-биле хандыр өөренип шиитпирлээр үе келген.

А. АРАПЧОР.

БИЧИИ-ДАА АЖЫК ЧОК

«Таакпылава—кадыын камна» деп эгелиг О. Мартан-оолдуң «Шын» солунга бижээн материалын номчааш бодум хуумда бүрүн чүүлдүгзүнүп деткип, бо чүүлдү бижикседим. Мен база-ла таакпының хоразындан качыгдап чораан кижи болгай мен. Кажан ырак-узак черлерже аңнап диннеп чораш таакпы тене бээрге кезек тыртпайн баргаш оон база-ла уламчылай бээр турдум. Таакпылап келгеним бүгү чылдарның иштинде оон бичии-даа ажыын көрбедим. Ооң аштаан кижиге чем-даа, араан кижиге—эм-таң-даа болбазы билдингир.

Ажыг-шүжүглүг кижиниң сеткилин оожуктурар боор чүве дээр янзылыг суртаал көңгүс хоозун меге болур чүве чораан. 1944 чылда өөм ээзи чаңнаккка кактырган чок апарганда кожам Байгаат деп ашак: «Ажыг-шүжүглүг кижи таакпы тыртарга, арага ижерге—хөрек-чүрек хозаар чүве боор» дээн. Мен сүме ёзугаар кылып турдум, ынчалза-даа ооң бичии-даа ажык-дужууун эскербээн мен. Харын-даа будулуп, багай орукче чедирип болурун ам безин сактыр мен.

Таакпы кижиниң даңгаар чодуртуп, бажын дескиндирер боор чүве болгай. Ооң кадында тыныш база такпыжаар. Таакпыны кагганым соонда ол бүгү байдалдар дораан чидип, организмим дадыгып, быжыккан. Таакпылап чорумда саргарып калган диштерим, салааларым баштары ону кагганым соонда катап биеэги ак өңүнче кирген.

Таакпы кижиниң кадыынга чүгле хүн бүрүнүң хоралыг салдарын чедирип турар эвес, ол айыылдыг озал-ондаканы чедирип болур дээрзин даразында чаңгыс факт безин бүрүн херечилээр. Каш чылдар бурунгаар мээң кудээм Азас суурга чурттап турган А. К. деп аныяк эр махорка тыртып чыткаш удуп калган. Ооң кедип алган хөвенниг тону өрттенгенинден ол эгиттинмес айыыл-халапка таварышкан. Мындыг муңгараңчыг чижектер амыдыралда хөй.

Чамдык ажылдар ынаа-ла ийи кижиниң киржилгези чокка болдунмас. Мындыг таварылгада таакпылаар кижи бичии болгаш-ла болганчок ынаар чардыга бээр. А таакпылавас эжи ону хейде-ле манаар ужурга таараржыр. Ооң аңгыда чаш уругларлыг бажыңнарга таакпылаашкынның хоразы тайылбыр чокка-ла билдингир. Ол ышкаш элээди уруг-дарыгга көзүлдүр таакпылаваза эки. Чамдык ада-иелер папирозун чедир тыртпайн, таакпы хүлү кактаар савага салып каан чыдырда, уруглар, ону чажырып алгаш таакпылаан кижилер өттүнер, оон туржук кыпсып тыртарлар болгай. Бо чаш организмниң таакпыга чаңчыгарының эге чадазы-дыр. Ындыг болганда таакпылаар эштер уругларын, эш-өөрүн таакпының хоразындан камгалаар сорулга-биле бо багай чаңчылдан эрте дээре уштунар болза эки.

В. КҮРТҮЖЕК.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

Совет спорттуң тергиннери

СУЛТАН АҢАА ДОКТААВАС

Аар атлетика талазы-биле олимпий чемпиону Султан Рахманов Москвага Оюннар соонда эң баштай декабрьда Испанияга маргылдаага киришкен. Аңаа Делегей кубогу дээш чидиг демисел болган.

— Мадридке эки түңнелдерни менден манзары берге турган, Олимпий оюннарының соонда дыштанып ап четтикпээн турдум. Чаңа бергеш, Днепропетровскиге бир неделя дыштанган, ол-ла. Ооң соонда тренировкалап эгеледим, ынчалза-даа ол Олимпиада мурнунда дег шыңгыы эвес турган, а тренировка херек деп мээң тренерим Эдуард Бровко санаан. Чүге дээрге спортчу хевирни херек деңнелге туттас болза хоржок. 1981 чылда штанганы хенертен көдүреринге рекордумну 202,5—205 кг, идип көдүреринге 250 кг чедирерин планнап турар мен. Ол дээрге Василий Алексеевтиң ийи мергежилге делегей рекордундан (445 кг) хөй болур ийик. ССРЭ-ниң Новосибирскиге эртер чемпионадынга чедир аңаа белен болурун оралдажыр мен. Ол бүтпезе, сентябрь айда француз хоорай Лилльге болур делегейниң болгаш Европаның бирги чери дээш маргылдааларга ийиги оралдажыышкынны кылыр мен.

Аар атлетикага тулган дээн үш рекордтарның бирээзи (хенертен көдүреринге 200,5 кг) Султан Рахмановтуу болуп турар. Ийи мергежилге ол Москва Олимпиадазынга 440 кг-ны көдүргеш, алдын медальды чедип алган. Ол Василий Алексеевтиң олимпийжи рекордунуң катаптаашкыны: Монреальга ол ындыг түңнелдиг тиилээн.

Чогум харын-на Алексеев бодунуң үлегери-биле Рахмановтуң спортчу намдарынга чугула рольду ойнаан.

— 1971 чылда Днепропетровскиге бүгү-эвилелдиң аар атлетика маргылдаалары эртип турду—деп, амгы чемпион сактып орар. — Мен ынчан штанга көдүреринге чаа-ла мергежип бар чыткан мен. Василийни бир дугаар көргеним ол. Ооң рекордтарны кайы хире чиик ажып турарын көргеш, ындыг болуксай берген ийик мен. Ооң түңнелдеринге чоокшулап келгижемге чедир он хире чыл болганын демдеглевес арга чок.

30 харлыг башкы Султан Рахманов, эң аар деңзиге чемпионнар ышкаш эвес, хөлчок шимченгир. Ынчангаш ол хенертен көдүреринге делегейде эң эки деп санадып турар. Чүге дээрге ол мергежилди күүседиринге частыышкын дег дүргедээшкин, дүрген, шалыпкын чорук херек.

Ол спорттуң янзы-бүрү хевирлеринге хандыкшылдыг. Рахманов, мурнундаазы ышкаш, баскетбол, волейбол, теннис ойнаарынга, эштиринге ынак. Сөөлгү үеде регбиге сундулуг апарган. Спорттуң ол хевири тура-соруk кижизидеринге, моган шылавас, шалып болурунга дузалыг.

Султанның уруглары база спортка хандыкшаан. 12 харлыг Татьяна элээн каш чылдар иштинде үре-түңнелдиг эштип келген, ам каратэ хүрештиң секциязында барып турар. Чеди харлыг Таир спорт школазында. Ол спортчу гимнастикада, ынчалзажок сөөлүнде ол аар атлетикага күжүн шенеп көөр чадавас деп адазы санап турар.

Юрий ХРОМОВ.

(ПМА).

СПОРТ

БӨГҮН ЭГЕЛЭЭР

Хостуг хүрешке элээди оолдарның Сибирь зоназының чемпионады бистиң республикага эгелээр. Ол улуг маргылдаага киржири-биле Новосибирск, Томск, Омск, Иркутск, Кемерово областарның, Красноярск, Алтай крайларның шилиндек командалары дүүн Кызылда чедип келген.

Бо чемпионатка бистиң республиканың аныяк мөгелери база киржип, чемпион ат дээш туржурлар. Оларның аразында Чөөн-Хемчиктен келген Мерген Куулар, Кызылдан Додоо Ховалыг, Араптан Монгуш дээн ышкаш шыырак мөгелер бар. Бистиң чаңгыс чер чурттугларывыс 45, 48, 52 болгаш 56 килограмм деңзилерге эң-не бедик шаңналдыг черлер дээш хүрежирлер. Ынчангаш оларга улуг спортчу чедиишкиннерлиг болурун күзеп каалыңар.

БИСТИҢ КОРР.

«Аргыглыг мячиктиң» шаңналы дээш республиканың школачыларының чыл бүрүде чаңчыл болган эртип турар маргылдаазы чоокта чаа Кызылга болуп эрткен. Аңаа тус-тус районнарның школачыларының аразынга болган спортчу демиселге шылгараан аныяк хоккейжилер чыглып келген.

Мячилиг хоккейниң маргылдаазы ийи аңгы бөлүкке эрткен. 14—15 харлыг оолдарның аразында болган солун оюнга Чөөн-Хемчик районда Баян-Тала ортумак школазының хоккейжилери чаңгыс-даа командага уттурбайн бирги черже үнген. Ойнакчылардан команданың капитаны Роман Сарыглар, Артур Иргит, Зорий Ондар болгаш өскелер-даа чараш ойнап, командазынга хөй удуг саннарны эккеп турганнар.

Бичии оолдарның аразынга Бай-Тайга райондан келген школачылар түңнел ужуражылгазында Улуг-Хем районнуң командазын уткаш, чемпионнаан. Тиилекчилерге ВЛКСМ обкомунуң шилчиир кубоктарын, тураскаалдыг вымпелдерни, өртектиг белектерни тывыскан.

ЧУРУКТА: Баян-Таланың школачылары оюн үезинде.

В. ЧАДАМБАНЫҢ фотозу.

БАШКЫЛАР АРАЗЫНГА

Кызыл-Мажалыкта № 1 ортумак школаның спорт залынга районнуң башкылар коллективтериниң аразынга волейбол маргылдаазы болуп эрткен.

Маргылдаага 12 команда киржип, бот-боттарының бо оюнга мергежилдиин, спортчу арга-шыдалдыын шенешкен. Ийи хүн үргүлчүлээн маргылдааның түңнелинде бирги черни Кызыл-Мажалыктың № 1 школаның командазы, ийиги, үшкү черлерни районнуң улус өөредилге килдизиниң командазы биле Эрги-Барлык ортумак школаның командазы алган.

Бирги черни алган командага шилчиир чоруур кубокту болгаш дипломну, өртектиг белектерни тывыскан. «Эң эки ойнакчы» деп тускай шаңналды башкылар Н. Хаванский биле С. Демир-оол олар алганнар.

Х. МОНГУШ.

Хөгжум-шии театрынга

Февраль 20-де 19 шакта М. Байджиевтиң

«МӨӨРЕЙ»

деп шиизи үнер.

Агаар

Кызылдың агаар станциязының медээзин ёзугаар алырга бөгүн республикага бүргеп, аязыр, чамдык черлерге хар чаар. Мурнуу-барыын чүк углаашкынныг хаттың дүргени секундада 7—9 метр чедер. Агаарның температуразы барыын талакы районнарга 13—18, өске арттканнарынга 8—12 градус соок болур.

Кызылга бүргеп, аязыр, эртен бичии быскан хар чаар. Мурнуу-барыын чүк угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 3—7 метр чедер. Агаарның температуразы 14—16 градус соок.

КИНО

ФЕВРАЛЬ 20-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Онза чугула даалга» 10.00, 13.40, 17.00, 20.10 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Дээрбечи казактар» 9.00, 13.50, «Мээн амыдыралым — армия» 10.30, 12.10, 15.20, 17.00, 18.40, 20.30 (узаткан) шактарда.

«ВОСТОК»: «Дедир келир харыызаазы» 15.00, 16.50, 20.30 (узаткан) шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «№ 28 Сылдысчыгаш» 10.00, 13.10, «Санаашкынның эгези» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 (узаткан) шактарда.

ХҮНДҮЛҮГ КЫЗЫЛЧЫЛАР!

Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң хүнүнге уткуштур Кызылдың үлетпүр бараанnar садының магазиннеринде баш удур белеткээн белектерни делгегилээн.

Силерниң дилээңерни ёзугаар садыгжылар белектерни Силерге шилип, садып алырынга дузалажыр.

Магазиннерже чалап тур бис!

телевидение

ФЕВРАЛЬ 20-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги сула шимчээшкин. 9.05 — «Карл Маркс. Аныяк чылдары». Уран-чечен телефильм. 7-ги сериязы. 10.20 — «Улустуң чогаадылгазы». Телетайылбыр. 11.05 — «Баштайгы базымнарындан». Документалдыг телефильм. 11.20 — Медээлер. 11.25—14.30 — Чапсар. 14.30 — Медээлер. 14.50 — Эртем-тайылбырлыг фильмнер программазы. 15.30— «Горизонт». Ленинградтан дамчыдылга. 16.30 — «Москваның комсомолунуң ажыл-херектери». 17.00 — «РСФСР-ниң алдарлыг артизи О. Эрдели ойнаар».

КЫЗЫЛДАН

17.20 — «Бүгү назынының дургузунда». Документалдыг фильм. 17.35 — Чарлалдар. 17.40 — Киножурнал. 17.50—18.15 — Телемедээлер. 18.15 — «Челээш». ВЛКСМ Тыва обкомунуң бирги секретары Г. С.-М Иргит дамчыдылгага киржир.

МОСКВАДАН

18.45 — Бөгүн делегейде. 19.00 — «СЭКП-ниң XXVI съездизинге уткуштур» РСФСР-ге тураскааткан программа. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.45 — РСФСР-ниң уран чүүл мастерлериниң болгаш артист аныяктарының концертиниң уланчызы. 22.35—23.25— «Эрмитаж». Орус уран чурулга. Эрмитаж директору, академик Б. Б. Пиотровскийниң чугаазы. Төнгенде — Бөгүн делегейде. Информастыг программа.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

17.20 — Уругларга фильм. «Чедиден он ийиге чедир». Уран-чечен фильм. 18.35 — «Чылдың үелери». Мульт-фильм.

КЫЗЫЛДАН

18.45 — «Тараачын кадыы». Уран-чечен телефильм. 19.40 — 20.15—«Коргунчуг ортулук». Документалдыг фильм.

Редакцияның адрези: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75 харысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27 информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17866 Чагыг № 4[illegible]

СОЛУН НЕДЕЛЯДА
6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң [illegible] полиграфия болгаш ном садыының херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1) ТС—00275